

1

2005

Diakonian

tutkimus

Diakonian tutkimus

1

2005

SISÄLLYS

Pääkirjoitus

Raija Pyykkö, Tietoa ja valtaa 3

Artikkelit

Helena Kotisalo, Diakonisen hoitotyön toteutuminen diakoniassa 5

Ilkka Huhta, Sisälähetys, diakonia ja kirkon yhteiskunnallinen asema 19

Kirjoitukset

Kai Henttonen, Eurooppalaisia näkökulmia diakoniatieteeseen 29

Kari Latvus, Diakoniatieteen vuosikirjat Anno Domini 2001–2004 38

Jorma Niemelä, Unelmoida saa ja pitää – myös vastuun ja osallisuuden yhteisöstä 43

Kolumni

Jukka-Pekka Fabrin, Kahdeksan teesiä vallankäytöstä 48

Ajankohtaista

Anne Birgitta Yeung, Kuinka lähestyä uskontoa ja hyvinvointia eurooppalaisessa perspektiivissä? Tutkimushankkeen esittely 52

Kirjallisuus

Honkasalo Marja-Liisa, Utriainen Terhi & Leppo Anna (toim.): Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. (Kati Turtiainen) 56

Kuronen Marjo, Granfelt Riitta, Nyqvist Leo & Petrelius Päivi (toim.): Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja. (Ulla Maija Kauppinen-Perttula) 59

Kirjoittajat

Diakonian tutkimus -aikakauskirjan toimitus

Päätoimittaja

Diakonian yliopettaja, dosentti **Kari Latvus**
kari.latvus@diak.fi, puhelin 0400-9799 21
Päätoimittaja ottaa vastaa artikkelit ja muut tekstit,
kirja-arvosteluja lukuunottamatta

Toimittajat

Tutkija, TT **Anne Birgitta Yeung**
anne.yeung@helsinki.fi, puhelin 041-544 3424

Järjestösihteeri, TtM **Raija Pyykkö**
raija.pyykkö@dtl.inet.fi puhelin 040-765 0477
Raija Pyykkö ottaa vastaan kirja-arvostelut.

Tutkija, sosionomi **Jouko Karjalainen**
jouko.karjalainen@stakes.fi, puhelin 040-547 5723

Diakonian tutkimuksen toimitusneuvosto

Yksikönjohtaja, dosentti Mikko Malkavaara, Diak, HY
Prof Paavo Kettunen, Joensuun yliopisto
Johtaja Heikki Hiilamo, KDY
Prof Sakari Hänninen, Stakes
Yliassistentti Irene Roivainen, Tampereen yliopisto
Lehtori Kai Henttonen, Diak
Diakoni Anne Maria Maunuksela, Leppävaaran srk
Prof Heikki Kotila, Helsingin yliopisto
Neuvotteleva virkamies Juho Saari, STM
Yliopettaja Lea Rättyä, Diak

ISSN 1795-5270

Tietoa ja valtaa

Englantilainen filosofi Sir Francis Bacon totesi 1500-luvulla, että tieto on valtaa. Väite pitää paikkansa ammattien kohdalla, sillä ammatin toiminnan edellytykset ovat juuri sen tietoperustassa. Perinteisten professioiden (esim. papin ammatti) keskeinen tunnusmerkki on niiden pohjautuminen omaan, selkeästi rajattuun tieteenalueeseen. Suljetun koulutuksen ansiosta tämä tietoperusta ei ole kenen tahansa ulottuvissa, joten se antaa koulutuksen käyneille ja tieteeseen ”vihkiytyneille” valtaa. Professoita ja niiden valta-aseman tavoittelua on käsitellyt teoksissaan mm. amerikkalainen ammattien sosiologi Eliot Freidson.

Asiantuntijan valta-aseman keskeinen välittäjä on kyseiselle ammattikunnalle ominaisen kielen haltuunotto ja sen soveltamisen monopoli. Kirkollisissa keskustelussa erityinen painoarvo on teologisella kielenkäytöllä, jota hallitsevat ennen kaikkea teologit. Tällaisista keskusteluista muut jäävät liiankin helposti keskustelun ulkopuolelle. Myös diakonian ja sen tutkimuksen foorumi on ollut pitkään teologiensa kenttää ja näin ollen papiston – ja miesten – keskinäistä ja määrittelemää.

Meneillään oleva diakonaattikeskustelu on esimerkki kirkollisten ammattien työnjaollisten paikkojen tarkistamisesta ja neuvotteluista. Keskustelussa konstruoidaan paitsi papin ja diakoniatyöntekijän ammattien välistä työnjakoa, myös ammatillisen seurakuntadiakonian paikkaa ja tehtävää. Diakoniatyön paikkaa määritellään erilaisten ammatillisten rajankäyntien kautta. Neuvotteluja käydään mm. siitä, nähdäänkö diakonian ammatti papin ammatin rinnalla olevaksi ammatiksi osaksi kirkon hengellistä virkaa, jolloin laajentuneen tehtäväkuvan lisäksi diakoniatyöntekijät saisivat samat hallinnolliset oikeudet kuin papisto. Vai nähdäänkö diakonian ammatti alisteiseksi papin ammatille. Tässä retoriikassa papiston asemaa perustellaan aiemmin mainitulla papiston akateemisella ja teologisella tietoperustalla. Tässä julkaisussa naisammattilaisten kamppailusta ammattiensa asemasta ja arvostuksesta sekä asiantuntijuutensa kehittämisestä voimme lukea Ulla Maija Kauppinen-Perttulan kirjoittamasta kirja-arvos-

telusta, joka koskee Kurosen, Granfeltin, Nyqvistin ja Petreliuksen kirjoittamaa kirjaa *Sukupuoli ja sosiaalityö*.

Toisin kuin teologeilla, suomalaisilla diakonian ammattilaisilla ei ole omaa tiedeperustaa, vaan se nojautuu teologian lisäksi mm. sosiaalityeteisiin ja hoitotieteeseen. Etenkin lamavuosien myötä näyttää siltä, että ainakin julkisissa puheenvuoroissa diakoniatyö on profiloitunut vahvemmin sosiaalityetien ja -politiikan suuntaan. Eräs kansanterveystieteen tutkija vastikään hämmästeli minulle Suomen ev.lut. kirkon linjattomuutta terveyskysymyksissä verrattuna esimerkiksi Englannin anglikaaniseen kirkkoon. Huomio on huomionarvoinen etenkin, kun kirkollamme on suuri joukko terveydenhuoltoalan koulutuksen saaneita diakoniatyöntekijöitä. Terveysteen ja sen edistämiseen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin jääneet vähemmistöön, vaikka tiedostamme vanhusten määrän lisääntymisen, lasten ja nuorten pahoinvoinnin sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat.

Syitä tähän tilanteeseen lienee monia. Suomen kirkko on profiloitunut hyvinvointivaltion puolustajana. Kansanterveyslain jälkeen diakoniatyö vetäytyi terveydenhuollon saralta. Sosiaalipuolella näin selkeää rajanvetoa ei sen sijaan ole ollut. Voidaankin kysyä, missä vaiheessa terveys – sairaus -kysymykset ovat lakanneet olemasta läsnä puhuttaessa julkisesti diakoniatyöstä. Enkä nyt puhu terveydenhuollollisista toimenpiteistä. Tämän-suuntaiselle keskustelulle tulisi olisi tilaa sekä tutkimuksen että kirkossa tehtävän politiikan tasolla. Keskustelussa tarvitaan eri tahojen asiantuntemusta niin päätöksenteon kuin käytännön työn tasolta. Tässä julkaisussa Helena Kotisalo käsittelee diakonissan asiantuntijuutta selvittämällä diakonisen hoitotyön sisältöä seurakunnan diakoniatyössä. Diakonista hoitotyötä käsitteleviä tutkimuksia on julkaistu muutama, ja artikkelissaan Kotisalo haastaakin nyt tutkimaan myös diakonisen sosiaalityön sisältöä. Hän tuo esille sen, että tulevaisuuden diakoniatyössä tarvitaan sekä hoitotyön että sosiaalityön osaajia.

Omaa tiedepohjaa on diakonialle pyritty löytämään mm. diakoniatieteestä. Kai Henttonen ja Kari Latvus käsittelevät kirjoituksissaan diakoniatiedettä ja sen tämän hetkistä tilaa. Siinä missä Henttonen ihmettelee suomalaista diakoniatieteellistä hiljaisuutta, Latvus epäilee diakoniatieteen uskottavuutta Suomessa. Tällainen vuoropuhelu on tervetullutta – ja välttämätöntä tieteellisessä aikauskirjassa.

Diakonisen hoitotyön toteutuminen

Johdanto

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata diakonissan työn sisältöä ev.-lut. seurakuntien diakoniatyössä. Artikkelin perustuu Kuopion yliopistossa hyväksytyyn pro gradu -tutkielmaan ”Diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön toteutuminen Kuopion hiippakunnan diakonissojen arvioimana” (Kotisalo 2002). Tavoitteena oli selvittää diakonissan työn sisältöä seuraavilla kysymyksillä: Millaista on diakonissojen toteuttama diakoniatyö ja diakoninen hoitotyö? Millainen käsitys diakonissoilla on asiantuntijuudestaan?

Diakonissan koulutus ja ammatillinen kehitys Suomessa on alkanut 1800-luvun lopulla perustetuissa Helsingin, Viipurin, Sortavalan ja Oulun diakonissalaitoksissa. Diakonissojen koulutukseen on alusta alkaen sisällytetty sairaanhoitajan ja seurakuntatyön opinnot. (Möttönen 1994; Pyykkö 2004.) Nykyisin diakonissan opinnot voi suorittaa Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) tarjoamassa diakonisen hoitotyön suuntautumisvaihtoehdossa, jossa opiskelija suorittaa sairaanhoitaja (AMK) -tutkinnon ja diakonian virkaan kelpoistavat opinnot. Diakonissat ovat kaksoiskelpoisia. He voivat toimia laillistettuina sairaanhoitajina hoitotyössä ja diakonian viranhaltijoina diakoniatyössä. (Diak, Opinto-opas, 2004.)

Tutkimuksen lähtökohtana oli, että diakonian virassa toimiva diakonissa on laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö (Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994). Diakonissoilla on säilynyt sairaanhoitajan ammatinharjoittamisoikeus, vaikka kansanterveyslaki (1972) ei aikanaan huomionnut seurakuntadiakoniaa eikä diakonissoja osana kunnan järjestämää terveydenhuoltoa. Tästä diakonissojen asemasta on myös kirkkohallitus muistuttanut seurakun-

tia yleiskirjeellään ”Terveydenhuoltotyöstä diakoniatyössä”. (Kirkkohallitus 2001; Lappalainen 2002, 139; Pyykkö 2004, 128.)

Diakonisojen sairaanhoitajakoulutuksen tarpeellisuutta ja hoitotyön osaamisen merkitystä diakoniatyössä on aika ajoin kyseenalaistettu. Ryökäksen (2000) tutkimuksen mukaan opistoasteelta valmistuneista diakonisoista 85 % piti koulutukseensa sisältyvää kaksoiskelpoisuutta diakoniatyöhön sopivana. Kettunen (2001) sen sijaan on arvioinut, että ”valtaosa diakonisojen auttamistyöstä on muuta kuin mihin he ovat saaneet koulutuksen”. Henttonen (2002, 388) on puolestaan vaatinut keskustelua siitä, mikä merkitys diakonisojen omaleimaisella osaamisella on kirkon diakonialle. Veikkola (2002, 116) on viittänyt diakonian täydentävään tehtävään yhteiskunnassa. Hänen mukaansa diakoniaa on viime aikoina kutsuttu kantamaan vastuuta esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien, kehitysvammaisten ja vanhusten avohoidosta sekä omaishoitajien tukemisesta.

Vuonna 2003 diakoniatyössä toimi noin 1300 työntekijää. Heistä lähes kahdella kolmesta oli diakonissan koulutus ja kolmasosalla oli diakonin koulutus. (Kirkko muutosten keskellä 2004, 298–301.) Kirkkohallituksen diakoniakoulutuksen seurantaryhmän ajankohtaisena tehtävänä on kuvata diakoniatyöntekijöiden yhteinen ydinosaaminen.

Aikaisemmissa diakoniatyötä selvittävissä tutkimuksissa kohdejoukko on koostunut yleensä diakoniatyöntekijöistä, jolloin diakonissan ja diakonin toteuttamaa työtä on kuvattu samanlaisena erottelematta erilaisten koulutusten antamia valmiuksia tai osaamista toisistaan. Tässä artikkelissa selvitetään diakonissan osaamiseen ja asiantuntijuuteen liittyvän diakonisen hoitotyön toteutumista seurakunnan diakoniatyössä.

Diakoninen hoitotyö koulutuksessa ja tutkimuksissa

Diakoninen hoitotyö sairaanhoitajan ja diakonissan koulutuksessa

Diakonissan ammatillista osaamista ja asiantuntijuutta kuvaavaa diakonisen hoitotyön käsitettä on käytetty ensimmäisen kerran keskiasteen koulu-uudistuksen yhteydessä. (Möttönen 1994.) Diakonissan koulutusammatin opetussuun-

nitelmassa (1986) diakoninen hoitotyö määriteltiin "ennaltaehkäiseväksi, korjaavaksi ja kuntouttavaksi ja se toteutuu välittömänä ja välillisenä toimintana vuorovaikutuksessa yksilöiden, perheiden ja ryhmien kanssa". Opetussuunnitelman mukaan "diakonissat ovat diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön asiantuntijoita seurakunnan työyhteisössä".

Diakonissan opinnot voi nykyisin suorittaa Diakonia-ammattikorkeakoulun hoitotyön koulutusohjelmassa. Vuodesta 2004 alkaen koulutusohjelmassa on tarjottu diakonisen hoitotyön suuntautumisvaihtoehto (240 opintopistettä/4 vuotta), jossa suoritetaan sairaanhoitaja (AMK) -tutkinto. Suuntautumisvaihtoehto sisältää myös piispainkokouksen määrittelemät kirkon diakonian virkaan kelpoistavat opinnot (90 opintopistettä). Näistä opinnoista lähes puolet on nimetty diakonisen hoitotyön opinnoiksi, joista osa integroidaan hoitotyön ammattiopintoihin. Osa diakonisen hoitotyön opinnoista tarjotaan ammattiopintoina ainoastaan diakonissaopiskelijoille. (Piispainkokous 1996; Diak... 2004, 58, 179-181.)

Diakonisen hoitotyön opintoja sisällytetään Diakin hoitotyön koulutusohjelmassa esimerkiksi hoitotyön arvoihin ja eettisiin perusteluihin, terveyden edistämiseen, hoitotyön auttamismenetelmiin sekä eri hoitotyön alueille kuten mielenterveystyöhön, kulttuurilähtöiseen hoitotyöhön, ikääntyneiden ja kuolevien hoitotyöhön. Diakonissaopiskelijoille tarkoitetuissa alakohteisissa diakonisen hoitotyön opinnoissa painotetaan erityisesti diakoniatyössä tarvittavia ammatillisia valmiuksia kuten sielunhoitoa, hengellistä tukemista sekä ryhmä- ja yhteisöllähtöistä toimintaa. (Diak... 2004).

Diakonisen hoitotyön osaaminen on Diakissa integroitu pääasiassa osaksi sairaanhoitajalta vaadittavaa osaamista. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon (2001) -asiakirjassa kuvataan sairaanhoitaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden osaamisalueiksi eettinen ja arvo-osaaminen, terveyden edistämisen osaaminen, teoreettinen osaaminen, kliininen osaaminen, opetus- ja ohjausosaaminen, yhteistyöosaaminen, johtamisosaaminen, monikulttuurisen hoitotyön osaaminen ja yhteiskunnallinen osaaminen. Lisäksi ammattikorkeakouluasetuksen (A 352/2003, 7 §) mukaan tutkintoon johtavien opintojen tavoitteena on antaa opiskelijalle laaja-alaiset tiedot ja taidot sekä teoreettiset perusteet asianomaisen alan asiantuntijatehtävissä toimimista varten. Tästä syystä on perusteltua selvittää, mitä on diakonissan toteuttama diakoniatyö ja diakoninen hoitotyö sekä millaista osaamista diakonissalta vaaditaan.

Diakoninen hoitotyö tutkimuskohteena

Myllylä (2000, 2004) on tutkimuksissaan selkiyttänyt diakonisen hoitotyön käsitettä. Hänen mukaansa diakoninen hoitotyö (diaconal nursing) perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen ja sen arvoihin. Tämän arvosidonnaisen ja ammatillisen toiminnan tavoitteena on lähimmäisen kokonaisvaltainen palveleminen. Diakoninen hoitotyö on hoitotyötä laajempi käsite. Se merkitsee ihmisen kohtaamista jakamattomana sieluna, henkenä ja ruumiina. Myllylä kuvaa diakonisen hoitotyön professioksi, jota tekevät diakoniseen hoitotyöhön koulututtaneet sairaanhoitajat hoitotyön toimintaympäristöissä ja seurakunnissa. Hän kuvaa diakonisen hoitotyön yhdeksi erikoistumisen alueeksi. Diakonisessa hoitotyössä sovelletaan hoitotieteen ja teologian tietoa.

Diakonisen hoitotyön toteutumista seurakunnissa on kuvattu muutamassa aikaisemmassa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. Rättyän (1998) ja Tiittasen (2001) mukaan diakoninen hoitotyö sisältää tukemisen käsitteen, jossa on mukana hengellinen ulottuvuus. Rättyä (1998) on luokitellut diakonian asiakkaiden tuen tarvetta aiheuttaviksi tekijöiksi hengelliset, taloudelliset ja sosiaaliset vaikeudet sekä terveyttä uhkaavat tekijät. Asiakkaiden odotukset ja diakonissojen tarjoaman tuen Rättyä luokitteli emotionaaliseen, henkiseen ja instrumentaaliseen tukeen. Henkinen ja emotionaalinen tuki sisälsivät hengellistä tukemista. Tiittanen (2001) on kuvannut diakonissan asiakkaina olleiden yksinhuoltajaäitien tukemista. Hän kuvaa tukemisen ydinkategorioiksi kohdatuksi tuleminen, sopimusten tekemisen ja voimavarojen lisäämisen.

Kansainvälisistä tutkimuksista ei löydy diakonissan työn kuvauksia eikä diakonisen hoitotyön käsitettä. Diakonisen hoitotyön lähikäsitteenä pidetään amerikkalaista Parish Nursing -ohjelmaa, jonka mukaan sairaanhoitajat (parish nurses) toimivat terveyden edistämistyössä seurakunnissa ja uskonnollisissa yhteisöissä. Ohjelmaa on kuvattu yhteisölähtöisenä toimintana (community-based practice), kokonaisvaltaisena hoitamisena (holistic care) ja hengellisenä (spirituality) tukemisena. Tutkimusten mukaan kokonaisvaltaisesti toimiva sairaanhoitaja huomio ihmisen hengellisen ulottuvuuden. (Slater & Maloney 1999; Tuck & Wallace 2000.)

Hoitotyö ymmärretään nykyisin laaja-alaisena, itsenäisenä ja kokonaisvaltaisena terveyden edistämisenä (Hilden 1999). Hoitotyössä ohjataan ja opetetaan ihmistä siten, että hän saa riittävästi tietoa tilanteestaan ja sen aiheuttamista hoitotoiminnoista. Ihminen voi itse osallistua ja vaikuttaa hoidon suunnit-

teluun, toteutukseen ja arviointiin. Päämääränä on myös ihmisen tukeminen sopeutumaan uusiin muuttuneisiin terveys- ja sairaustilanteisiin siten, että hän hyväksyy muutoksen ja oppii elämään sen mukaisesti. (Lauri & Elomaa 1999, 68.) Esimerkiksi toivon merkitys mahdollisuutena korostuu elämän muutosvaiheissa kuten sairastuessa ja tilanteissa, joissa ihminen kohtaa oman rajallisuutensa (Kylmä ym. 1996).

Diakoninen hoitotyö tarkoittaa Diakonia-ammattikorkeakoulussa ensinnäkin sairaanhoitaja (AMK) -tutkintoon kuuluvia ammattiopintoja ja toiseksi diakonissan opinnot sisältävää suuntautumisvaihtoehtoa. Tutkimuksissa diakonista hoitotyötä on kuvattu sairaanhoitajan ja diakonissan ammatillisena toimintana, joka toteutuu sekä hoitotyössä että diakoniatyössä. Tässä artikkelissa rajaan diakonisen hoitotyön tarkoittamaan diakonissan diakoniatyössä toteuttamaa hoitotyötä, jonka tavoitteena on diakonian asiakkaan (yksilön, perheen tai ryhmän) kohtaaminen, kokonaisvaltainen auttaminen ja tukeminen.

Tutkimuksen toteuttaminen Kuopion hiippakunnassa

Tutkimuksen kohdejoukko ja osallistujien kuvaus

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää diakonisojen näkemyksiä toteuttamaan diakoniatyöstä ja diakonisesta hoitotyöstä. Tutkimuksen kohdejoukoksi valittiin Kuopion hiippakunnan seurakunnissa (yhteensä 69) diakonian viranhaltijoina tammikuussa 2001 toimineet diakonissat. Tutkimusajankohtana diakoniatyöntekijöistä (yhteensä 148) diakonisoja oli 93. He kaikki olivat naisia. Diakonisojen yhteystiedot koottiin kirkon kalenterista (2000) ja tarkistettiin Kuopion hiippakunnan diakonian hiippakuntasihteeriltä. Virkavapauksien selvittyä harkinnanvarainen kohdejoukko koostui 87 diakonissasta.

Tutkimukseen osallistui 66 diakonissaa. He olivat keski-ikänsä 45 ½ -vuotiaita. Tämä vastaa vuoden 2000 kirkon vakinaisen henkilöstön keski-ikää (Kirkon... 2001). Suurimmalla osalla (n=48) vastaajista oli diakonissan ammatillinen peruskoulutus opistoasteelta. Osalla (n=11) vastaajista oli keskiasteen koulu-uudistuksen (1986) mukainen erikoissairanhoitajan tai terveydenhoitajan tutkinto ja osalla (n=7) oli ammattikorkeakoulututkinto. Suurin osa (67 %) diakonissoista oli hyödyntänyt lisäksi joko terveydenhuollon tai kirkon järjestä-

mää ammatillista jatko- tai täydennyskoulutusta. Heistä lähes puolella (42 %) oli diakoniatyön lisäksi työkokemusta myös hoitotyöstä.

Aineiston hankinta, analysointi ja mittarin luotettavuuden arviointi

Tutkimus oli pääosin kvantitatiivinen. Tätä tutkimusta varten kehitettiin mittari, jossa hyödynnettiin aikaisempaa tutkimustietoa diakoniatyöstä, diakonisesta hoitotyöstä ja hoitotyöstä. Lisäksi käytettiin kirkkohallituksen tilastotiedustelulomaketta (A5). Tutkijan oma koulutus ja työkokemus diakoniatyöstä sekä diakonissojen koulutuksesta auttoivat tunnistamaan tutkittavan ilmiön. Mittaria kehitettäessä keskeiset käsitteet (diakoniatyö ja diakoninen hoitotyö) muutettiin mitattaviksi muuttujiksi. Lisäksi diakonissojen osaamista ja asiantuntijuutta mitattiin väittämien avulla.

Tutkimusaineisto hankittiin postikyselynä helmikuussa 2001. Vastausprosentti (77 %) oli hyvä. Kyselylomakkeella saatiin mitattavaa kvantitatiivista tutkimusaineistoa, joka tallennettiin ja analysoitiin SPSS for Windows -ohjelmalla. Muuttujille annettuja numeerisia arvoja analysoitiin tilastollisin menetelmin. Tulokset kuvattiin prosentti- ja frekvenssitaulukoiden sekä ristiintaulukoinnin avulla. (Paunonen & Vehviläinen-Julkunen 1997) Mittarin avoimilla kysymyksillä saatiin lisäksi laadullista tutkimusaineistoa, joka analysoitiin induktiivisesti sisällön analyysi -menetelmällä (Kyngäs & Vanhanen 1999).

Mittarin luotettavuutta arvioitiin validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteettia arvioitiin mittarin sisällön ja käsitteiden osalta. Tutkijan vaikeutena oli monitieinen lähestymistapa. Tutkija varmisti kirjallisuuden ja asiantuntija-arvioinnin avulla, että mittari kattoi monipuolisesti tutkittavan ilmiön eli diakonissan toteutetun diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön. Diakonisen hoitotyön käsitteen tunnistaminen ja muuttaminen mitattavaan muotoon osoittautui vaikeaksi vähäisen tutkimustiedon takia.

Mittarin eri osa-alueiden välistä yhtenäisyyttä ja johdonmukaisuutta selvitetiin Cronbachin alphan ja summamuuttuja-analyysin avulla. Alpha-arvot vaihtelivat 0.73–0.79 välillä. Lisäksi mittarin osa-alueiden muuttujat korreloivat hyvin summaan. Näillä perusteluilla mittari arvioitiin luotettavaksi. (Vehviläinen-Julkunen & Paunonen 1997.) Mittarin luotettavuuden arvioinnissa huomioitiin myös avoimien kysymysten laadintaan ja vastausten analysointiin liittyvät arviointikriteerit (Nieminen 1997).

Tulokset

Asiakastyön toteutuminen diakoniatyössä diakonissojen arvioimana

Diakonissat arvioivat käytettävissä olevan työajan (100 %) jakautumista eri tehtäväryhmiin. Diakonissat (n=65) käyttivät työajastaan lähes puolet (48 %) asiakas- ja perhetyöhön. Loput työajasta jakautui ryhmä- ja virkistystoimintaan (21 %), työn suunnitteluun, tiedottamiseen ja yhteistyöhön (15 %), diakoniakasvatukseen ja kansainväliseen työhön (13 %) sekä muihin tehtäviin (3%).

Diakonissoilta pyydettiin tilastotietoja vuoden 2000 yksilökohtaisten asiakaskontaktien syistä (tilastotiedustelu A5). Vastaaajien (n=54) mukaan asiakaskontaktien sisältö liittyi taloudellisiin kysymyksiin (23 %) ja lähes yhtä usein terveyteen ja sairauteen (21 %). Lisäksi diakonissojen asiakkailta oli ihmissuhteisiin (19 %), hengellisyyteen (17 %), työhön tai työttömyyteen (10 %) ja muihin asioihin (10 %) liittyviä tarpeita tai kysymyksiä.

Diakonissat arvioivat, miten heidän työnsä oli painottunut vuonna 2000 eri menetelmiin ja tehtäviin (taulukko1). Diakonissojen työ painottui eniten asiakastyöhön kotikäynneillä tai laitoksissa (85 %), asiakastyöhön vastaanotolla (68 %), säännölliseen ryhmätoimintaan (67 %) ja yhteistyöhön eri toimijoiden kesken (65 %).

Diakonissat kuvasivat avoimissa vastauksissaan työtään haasteelliseksi.

”Vastaanotolla ongelmat moninaisia, kotikäynnit vähenevät.”

”Työ on äärettömän vaativaa ja rankkaa, kohdata päivästä päivään... ihmiselämän syvimät tragediat. Säilyä silti ehyenä, lämpimänä ja empaattisena ihmisenä.”

TAULUKKO 1. Diakoniatyön painottuminen diakonissojen arvioimana (% , n=66)

Diakoniatyön menetelmiä ja tehtäviä asiakastyössä:	Diakonissan työssä painottui		
	Paljon %	Vähän %	Ei lainkaan %
Asiakastyö kotikäynneillä ja laitoksissa	85	15	-
Asiakastyö vastaanotolla	68	29	3
Säännölliset ryhmät	67	33	-
Yhteistyö eri toimijoiden kesken	65	35	-
Asiakastyön kirjaaminen	50	50	-

Diakonisen hoitotyön toteutuminen seurakunnassa diakonissojen arvioimana

Diakonissat arvioivat diakonisen hoitotyön toteutumista erilaisten työtä kuvaavien sisältöjen avulla (taulukko 2). Vastausten mukaan diakoninen hoitotyö toteutuu usein toivon mahdollistamisena (92 %), sielunhoidollisena keskusteluna (92 %) ja yksinäisyyden kohtaamisena ja/tai tukihenkilön järjestämisenä (91 %). Diakonissat arvioivat, että lähes yhtä usein he vahvistavat yksilön/perheen voimavaroja (88 %), ohjaavat tai neuvovat terveyteen liittyvissä asioissa (82 %) tai tekevät yhteistyötä muiden ammattilaisten kanssa asiakkaan palvelemisessa (80 %).

TAULUKKO 2. Diakonisen hoitotyön toteutuminen diakonissojen arvioimana (% , n=66)

Diakonisen hoitotyön sisältöjä:	Diakonissan asiakastyössä toteutui		
	Usein %	Harvoin %	Ei lainkaan %
Toivon mahdollistaminen	92	8	-
Sielunhoidollinen keskustelu	92	8	-
Yksinäisyyden kohtaaminen ja/tai tukihenkilön järjestäminen	91	9	-
Yksilön/perheen voimavarojen vahvistaminen	88	12	-
Terveyteen liittyvä ohjaaminen ja neuvonta	82	18	-
Yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa asiakkaan palvelemisessa	80	20	-
Uskon ja Jumala-suhteen vahvistaminen	76	24	-
Läheisensä menettäneen surevan tukeminen	74	26	-
Asiakkaan tukeminen terveyden muuttuessa	71	29	-
Omaishoitajien tukeminen	62	35	3
Raamatun luku, rukous ja/tai laulaminen	59	41	-
Hoitaminen terveys- ja sairaustilanteessa	26	67	7
Sairaanhoidollisia seuranta- ja hoitotoimenpiteitä	11	74	15
Ripin vastaanottaminen	4	82	14

Vastausten mukaan diakonissat tukevat usein surevia (74 %) ja omaishoitajia (62 %) sekä ihmisiä, joiden terveys on muuttunut (71 %). Lisäksi he vahvistavat usein asiakkaan uskoa ja Jumala-suhdetta (76 %) sekä lukevat Raamattua, rukoilevat tai laulavat (59 %), mutta he vastaanottavat harvoin rippiä (82 %). Diakonissoista enemmistö arvioi, että he hoitavat harvoin asiakkaita terveys- ja sairaustilanteissa (67 %) tai tekevät sairaanhoidollisia seuranta- ja hoitotoimenpiteitä (74 %).

Avoimella kysymyksellä saatiin vastauksia, joissa ilmeni osan (n=15) diakonissoista tukeneen asiakastaan seurakunnan yhteyteen. Lähes puolet (n=26) vastanneista kertoi tukeneensa perheitä esimerkiksi ”ristiriitaisissa perhesuhteissa” ja ”avioerotilanteissa”. Yksittäisissä vastauksissa viitattiin diakonisen hoitotyön merkitykseen:

”Diakoninen hoitotyö on kasvava haaste, kun laitospaikat vähenevät ja yhä huonokuntoisemmat ihmiset ovat avoterveydenhuollon piirissä.”

”Sairaanhoitajan koulutus antaa hyvän pohjan ihmisen kohtaamiselle, kristillisyyden antaa sille syvyyttä.”

Diakonissojen mielipiteitä omasta osaamisesta ja asiantuntijuudesta mitattiin väittämien avulla (taulukko 3). Lähes kaikki (97 %) vastaajat olivat sitä

TAULUKKO 3. Diakonissojen osaaminen ja asiantuntijuus väittämien mukaan (% , n=66)

Väittämiä:	Mielipiteiden jakautuminen			
	Samaa mieltä	En osaa sanoa	Eri mieltä	Puuttuva tieto
	%	%	%	%
Ammatillinen osaamiseni ilmenee erityisesti taidossani kohdata ihminen.	97	3	-	-
Tiedostan oman ammatillisen ja persoonallisen osaamiseni.	92	3	5	-
Olen seurakunnassamme diakonisen hoitotyön asiantuntija.	90	3	7	-
Työkokemukseni lisääntyessä koen olevani yhä enemmän oman alan asiantuntija.	89	6	3	2
Diakonissan koulutuksessa sain tarvittavat valmiudet lähimmäisen/ asiakkaan kokonaisvaltaiseen palvelemiseen.	89	3	8	-
Käytän työssäni hyväksi hoitotyön/ hoitotieteen tuottamaa tietoa.	83	4	11	2

mieltä, että ammatillinen osaaminen ilmenee erityisesti taidossa kohdata ihmisen. Vastaajista suurin osa (89 %) arvioi saaneensa diakonissan koulutuksessa tarvittavat valmiudet lähimmäisen/asiakkaan kokonaisvaltaiseen palvelemiseen. Suurin osa (90 %) diakonissoista arvioi, että he ovat seurakunnassa diakonisen hoitotyön asiantuntijoita. Lisäksi enemmistö (83 %) vastaajista käyttää työssään hyväksi hoitotyön/hoitotieteen tuottamaa tietoa.

Pohdinta ja johtopäätökset

Tutkimus tuotti uutta tietoa seurakuntien diakoniatyössä toteutuvasta diakonisesta hoitotyöstä, jota ei ole aiemmin tutkittu diakonian virassa toimineiden diakonissojen arvioimana. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää ammattikorkeakoulussa ja kirkossa kehitettäessä diakonissojen ammatillista peruskoulutusta, täydennyskoulutusta ja suunniteltaessa kirkon alan jatkotutkintoa. Diakoniatyössä toimivan diakonissan osaamisen ja asiantuntijuuden kuvaamisella on merkitystä myös kirkkohallitukselle, joka selvittää diakoniatyöntekijöiden ydinosaamista ja kehittää diakoniatyön seurantaa.

Tässä tutkimuksessa oli harkinnanvaraisesti valittu kohdejoukko yhden hiippakunnan alueelta. Tutkimukseen osallistuneiden diakonissojen (n=66) osuus oli 9 % diakonissojen perusjoukosta (N=773). Tuloksia ei näin ollen voi yleistää eikä tulos kuvaa koko ev.-lut. kirkon diakonissojen työtä. Luotettavan tiedon saamiseksi tarvitaan laajempaa tutkimusta, jossa kohdejoukko on suurempi ja alue käsittää Kuopion lisäksi myös muita hiippakuntia. Toisaalta tarvitaan myös laadullista tutkimusta, jossa selvitetään induktiivisesti diakonissojen kokemuksia diakonisen hoitotyön toteutumisesta.

Diakonissat kohtaavat ja tukevat asiakkaita

Tulosten mukaan diakonissat käyttivät työajastaan lähes puolet (48 %) asiakastyöhön. He painottivat työssään asiakkaiden kohtaamista kotikäynneillä ja vastaanotolla sekä ryhmätoimintaa ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Raskin ym. (2003) tutkimuksessa diakonissat arvioivat työtaidoistaan vahvimaksi juuri asiakastyön.

Kuopion hiippakunnan diakonissojen asiakaskontaktien määrissä ja niiden syissä vuonna 2000 ei ilmennyt sisällöllistä eroa koko kirkon diakoniatyönteki-

jöiden tilastoihin verrattuna (Kirkon... 2001). Diakonissojen työn luonnetta ei siis voida erotella diakonien toteuttamasta työstä kerättävien tilastotietojen avulla. Nykyinen tarvelähtöinen ja asiakaskontaktin syyn mukainen tilastointi ei kerro, miten diakonissat todellisuudessa kohtaavat, tukevat tai auttavat asiakkaita.

Kirkkohallituksen (2005) mukaan yksilökohtaisten asiakaskontaktien syitä seurataan vuodesta 2006 alkaen viranhaltijan toimenpiteiden valossa. Toimenpiteet on jaettu luokkiin: sielunhoito/hengellinen keskustelu, terveydenhoidollinen toimenpide, taloudellinen avustaminen, elämäntilanteen selvittäminen ja muu keskusteluapu. Valitettavasti diakonissojen hoitotyön osaaminen rajataan terveydenhoidon toimenpiteeksi. Tämä tulee ylläpitämään sitä mielikuvaa, että diakonissan toteuttama hoitotyö olisi vain verenpaineen mittausta. "Toimenpiteen" vaihtoehdoksi esitän terveyteen tai sairauteen liittyvää keskustelua.

Kirkon nelivuotiskertomuksessa (Kirkko... 2004, 197) ilmeni, että vuosina 2000-2003 diakoniatyön asiakaskontaktien kokonaismäärä oli vähentynyt ja asiakaskontaktien sisällöissä oli tapahtunut muutos. Taloudellisten kysymysten määrä oli merkittävästi vähentynyt (-12 %), mutta terveyteen ja sairauteen liittyvät kysymykset (+ 4 %) ja ihmisuhteisiin liittyvät ongelmat (+ 2 %) olivat lisääntyneet. Arvioni mukaan taloudellisen hätäavun jakaminen diakoniatyössä vähenee ja asiakastyön luonne muuttuu yksilöiden, perheiden ja ryhmien voimavaroja ja selviytymistä tukevaksi sekä terveyttä edistäväksi. Myös Raskin ym. (2003, 49-53) mukaan diakoniatyöntekijät arvioivat tulevaisuuden haasteiksi väestön ikääntymisen sekä mielenterveyden ja kriisien tuomat paineet.

Diakonissat diakonisen hoitotyön asiantuntijoina

Tässä tutkimuksessa selvitettiin diakonissan asiantuntijuutta kysymällä heidän näkemyksiään diakonisen hoitotyön sisältöjen toteutumisesta seurakunnan diakoniatyössä. Lähes kaikki diakonissat arvioivat ammatillisen osaamisen ilmeväen erityisesti taidossa kohdata ihminen. Suurin osa diakonissoista koki itsensä diakonisen hoitotyön asiantuntijaksi seurakunnassa. He myös käyttivät työssään hoitotyön tai hoitotieteen tuottamaa tietoa. Tosin osa diakonissoista arvioi, että heidän työssään toteutui harvoin sairaanhoidollisia seuranta- ja hoitotoimenpiteitä tai hoitamista terveys- ja sairaustilanteessa. Toisaalta on huomioitava, että ainoastaan 15 % diakonissoista oli sitä mieltä, etteivät he tee lainkaan sairaanhoidollisia seuranta- tai hoitotoimenpiteitä. Nämä rajatut kliinistä hoitamista ja toimenpiteitä kuvanneet hoitotyön sisällöt ovat arvioni mu-

kaan juuri niitä tehtäviä, jotka ovat käytännön työnjaossa pääosin siirtyneet kansanterveyslain mukaisesti kotisairaanhoidajille.

Tutkimus osoitti, että diakonissa toimii seurakunnassa laaja-alaisesti ja itsenäisesti terveydenhuollon ammattihenkilönä, hän edistää terveyttä sekä toimii hengellisen työn tekijänä. Diakoninen hoitotyö ilmenee ammatillisena toimintana, asiakkaan (yksilön, perheen tai ryhmän) kohtaamisena, tukemisena ja auttamisena. Diakonissa mahdollistaa toivoa, keskustelee sielunhoidollisesti, kohtaa yksinäisyyttä, vahvistaa voimavaroja, ohjaa ja neuvoo terveyteen liittyvissä asioissa, tekee yhteistyötä ammattilaisten kanssa sekä vahvistaa asiakkaan uskoa ja Jumala-suhdetta. Lisäksi diakonissa tukee omaishoitajia ja surevia sekä asiakkaita, joiden terveys on muuttunut.

Tämä diakonisen hoitotyön kuvaus viittaa diakonian karitatiiviseen ja sielunhoidolliseen tehtävään. Veikkolan (2002, 115–117) mukaan karitatiivinen, lähimmäisenrakkauteen perustuva yksilöllinen ja välitön auttaminen on kaikkina aikoina ollut diakonian keskeinen tehtävä. Kettusen (2001) määrittelemänä sielunhoidossa on kysymys ihmisen kokonaisvaltaisesta kohtaamisesta, lähimmäisenrakkaudesta sekä kristillisen uskon ja toivon esillä pitämisestä. Diakoniatyö on Rättyän (2004) tutkimuksen mukaan sisällöltään ihmisen ammattitaitoista auttamista, kokonaisvaltaista tukemista ja hädän ehkäisemistä.

Diakoniatyötä on tutkittu pääasiassa diakoniatyöntekijöiden – diakonissojen ja diakonien – toteuttamana diakoniatyönä. Myös diakoniatyöntekijöiden ydinosaamiskuvauksen tavoitteena on ollut yhteisen osaamisen kuvaaminen. Kuitenkin diakonissan ja diakonin koulutusammatit ja ammatillinen osaaminen eroavat merkittävästi toisistaan. Diakonissojen tietoperusta on hoitotieteessä ja hoitotyössä, mutta diakonien tietoperusta on yhteiskuntatieteissä ja sosiaalialan työssä. Diakonista hoitotyötä on tutkittu ja kuvattu muutamissa tutkimuksissa. Esitän, että myös diakonista sosiaalityötä tulisi tutkia. Diakonian asiantuntemus seurakunnassa voi parhaimmillaan toteutua jaettuna – tulevaisuuden diakoniatyössä tarvitaan sekä hoitotyön että sosiaalityön osaajia.

LÄHTEET

- Ammattikorkeakouluasetus 352/2003.
Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, opintojen keskeiset sisällöt ja vähimmäisopintoviikkomäärät. Opetusministeriö 2001.
- Diakonissan koulutusammatin opetussuunnitelma. Hyväksytty Piispainkokouksessa 23.9.1986.
- Henttonen Kai, Diakoniaan kouluttaminen. Teoksessa: R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola. *Diakonian käsikirja.* Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 2002, 363–393.
- Hilden Raija, *Sairaanhoitajan ammatillinen pätevyys ja ammatilliseen pätevyteen vaikuttavat tekijät.* Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy 1999.
- Kettunen Paavo, *Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa.* Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A Nro 76. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2001.
- Kirkko muutosten keskellä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2000–2003.* Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 89. Kirkon tutkimuskeskus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2004, 194–200.
- Kirkkohallitus, Terveydenhuoltotyöstä diakoniatyössä. *Yleiskirje 14/2001.* Helsinki: Kirkkohallitus 2001.
- Kirkkohallitus, Diakoniatilastot 2005. *Yleiskirje 4/2005.* Helsinki: Kirkkohallitus 2005.
- Kirkon tilastollinen vuosikirja 2000.* Suomen ev.-lut. kirkko. Kirkkohallitus 2001.
- Kotisalo Helena, *Diakoniatyön ja diakonisen hoitotyön toteutuminen Kuopion hiippakunnan diakonissojen arvioimana.* Pro gradu -tutkielma. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopisto 2002.
- Kylmä Jari, Turunen Hannele & Perälä Marja-Leena. Hope and chronic illness: The meaning of hope and the ways of fostering hope experienced by chronically ill Finnish people. *International Journal of Nursing Practice* 2 (1996), 209–214.
- Kyngäs Helvi & Vanhanen Liisa, Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11 (1999), 3–12.
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Lappalainen Kaarina, Ammatillinen vastuu. Teoksessa: R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola. *Diakonian käsikirja.* Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 2002, 129–143.
- Lauri Sirkka & Elomaa Leena, *Hoitotieteen perusteet.* Juva: WSOY 1999.
- Myllylä Marjatta, *Näkökulmia diakoniasta ja hoitotyöstä – kohti diakoninen hoitotyö -käsitettä.* Lisensiaatintutkimus. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos: Oulun yliopisto 2000.
- Myllylä Marjatta, *Diakonisen hoitotyön mallin rakentaminen.* Akateeminen väitöskirja. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun yliopisto 2004.
- Möttönen Sirja, *Diakoninen hoitotyö diakonissakoulutuksessa.* Pro gradu -tutkielma. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopisto 1994.
- Nieminen Heli, Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa: M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka.* Juva: WSOY 1997, 215–221.
- Opinto-opas 2004–2005.* Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu 2004.
- Paunonen Marita & Vehviläinen-Julkunen Katri (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka.* Juva: WSOY 1997.
- Piispainkokous, *Ammattikorkeakoulututkimnon hyväksymisperusteet.* Piispainkokouksen pöytäkirjat 17.–18.9.1996 ja 25.–27.8.1998. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Pyykkö Raija, Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa: L. Henriksson & L. Wrede (toim.). *Hyvinvointityön ammatit.* Helsinki: Yliopistopaino 2004.
- Rask Katja, Kainulainen Sakari & Pasanen Stina, *Diakoniatyön ja kirkon nuoriso-*

- työn arki vuonna 2002. Diakonia-ammattikorkeakoulu. A Tutkimuksia 3. Helsinki 2003.
- Ryökäs Esko, *Oppiiko diakonian? Vuosina 1986 ja 1987 hyväksytyjen diakonian koulutusohjelmien onnistuneisuus*. Kirkon tutkimuskeskus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2000.
- Rättyä Lea, *Diakoniatoimistojen asiakkaiden kokemukset avun ja tuen saamisesta*. Pro gradu -tutkielma. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun yliopisto 1998.
- *Diakoniatyöntekijöiden kuvauksia työstään ja siinä jaksamisestaan*. Licensiaatintutkimus. Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Oulun yliopisto 2004.
- Slater Victoria E. & Maloney Joseph P. Journey to Holism. *Journal of Holistic Nursing* 17 (1999), 365-377.
- Tiittanen Hannele, *Yksinhuoltajaäidin elämä umpikujassa? Alustava malli yksinhuoltajaäidin tukemisesta*. Licensiaatintutkimus. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos 2001.
- Tuck Inez & Wallace Debra C, Exploring Parish Nursing from an Ethnographic Perspective. *Journal of Transcultural Nursing* 11 (2000), 290-299.
- Vehviläinen-Julkunen Katri & Paunonen Marita, Kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa: M. Paunonen & K. Vehviläinen-Julkunen (toim.) *Hoitotieteen tutkimusmetodiikka*. Juva: WSOY 1997, 206-213.
- Veikkola Juhani, Diakonian perustehtävä, viisiot ja tavoitteet. Teoksessa: R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola. *Diakonian käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy. 2002, 107-128.

Sisälähetys, diakonia ja kirkon yhteiskunnallinen asema

Kirkon yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuva muutos – varsinkin kirkon kannalta uhkaava muutos – on saanut yleensä aikaan sen, että kirkon diakoniseen tehtävään on ryhdytty kiinnittämään aiempaa suurempaa huomiota. Onko tämä tarkoittanut myös sitä, että kirkon vahva yhteiskunnallinen asema on ollut diakonian uudistumisen pahin este? Tässä artikkelissa tarkastelen kirkon yhteiskunnallisessa asemassa tapahtuvien muutosten vaikutusta sisälähetysten ja diakonian rooliin Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa 1800- ja 1900-luvun Suomessa.

Mihin tarvitaan Suomen Kirkon Sisälähetysseuraa?

Suomen kirkon Sisälähetysseura perustettiin 1905. Sen perustajien näkökulmasta uuden järjestön tärkein tehtävä oli vahvistaa seurakuntadiakoniaa Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Aloitteen tekijänä oli Sortavalan Evankelisen Seuran palveluksessa oleva pastori Otto Lillqvist, paremmin tunnettu Aarnisalonen nimellä. Tuohon aikaan Lillqvist tunnettiin muun muassa kahdesta suomalaisen seurakuntadiakonian asemaa ja tulevaisuutta käsittelevästä kirjastaan: *Diakonia eli seurakunnallinen vaivaishoito* (1897), joka käsitteli diakonikoulutuksen aloittamista Suomessa ja pari vuotta myöhemmin julkaistusta *Suomen kirkon diakoniakysymys* (1899). Jälkimmäisestä tuli paitsi tekijänsä oma sisälähetys- ja diakoniakäsityksen ohjelmakirjoitus myös kirkollisen diakonian kehittämisen oppikirja Suomen kirkossa seuraaviksi vuosikymmeniksi (Mustakallio 2001, 270, 281–301).

Mutta mihin tarvittiin Suomen Kirkon Sisälähetysseuraa? Erkki Kansanaho totesi jo 40 vuotta sitten ilmestyneessä Sisälähetysseuran historiassaan, että seuran syntyyn vaikutti pyrkimys kirkollistaa vapaiden suuntien hallitsema sisälähetystyö ja vahvistaa sen diakonista linjaa. Kansanaho kiinnitti myös erityistä huomiota siihen, että Sisälähetysseuran perustamispuheen taakse saatiin kaikki Suomen kirkon piispat sekä valtiopäivillä istuvan pappissäädyn enemmistö. Kun senaattiin jätettiin hakemus uuden seuran perustamisesta, sen oli allekirjoittanut kaikki Suomen kirkon piispat eli Gustaf Johansson, Herman Råbergh, O. I. Colliander ja J. R. Forsman. Säännöt senaatti vahvisti 22.3.1905 ja seuran perustava kokous pidettiin 11. huhtikuuta Helsingissä Nikolainkirkon itäisessä siipirakennuksessa.

Vähemmän on kiinnitetty huomiota siihen, miksi kirkollisen virkahierarkian ylin kerros oli nyt hankkeen takana toisin kuin esimerkiksi 40 vuotta aiemmin. Vuonna 1860 oli näet yritetty ensimmäisen kerran perustaa seurakuntadiakoniaa vahvistava sisälähetysseura. Tämä hanke kuitenkin kariutui. (Ruuth 1910, 200–210, 235–244, 371–377; Sipilä 1954, 158; Kansanaho 1964, 22–24)

Vuonna 1904 tapahtunut poliittis-yhteiskunnallisen tilanteen muutos Suomessa loi ylipäättään edellytykset uusien yhdistysten perustamiselle. Suomeen kohdistuneen voimakkaan venäläistämispoliitikan aikana (1899–1904) yhdistysten perustaminen ei yleensä onnistunut. Venäjän tappio sodassa Japania vastaan johti koko Venäjän sekasortoiseen tilaan. Lakko- ja mielenosoitusliikkeitä levisi nopeasti myös Suomeen. Japania vastaan hävitty sota ja kenraalikuvernööri Bobrikovin murha Suomessa vaikuttivat molemmat pian poliittisten olojen helpottumiseen, joskaan ei heti yhteiskunnan rauhoittumiseen. Suomen suuriruhtinaskunnan kannalta suurlakko syksyllä 1905 merkitsi päätepistettä ensimmäiselle sortokaudelle, ja vasta siihen myös päättyi – tosin vain hetkeksi – 1904 loppuvuodesta alkanut mielenosoitusliikkeitä (Alapuro 1997, 34–37).

Suomen Kirkon Sisälähetysseura perustettiin siis poliittis-yhteiskunnallisten levottomuuksien keskellä. Tilanne oli merkillisen samanlainen kuin puoli vuosisataa aiemmin Saksassa, vallankumousvuonna 1848, kun Wittenbergin kirkkopäivillä organisoitiin sisälähetystyön keskusvaliokunta. Sisälähetystyksen organisoiminen ei ollut Saksassa sen paremmin kuin myöhemmin Suomessa poliittisyhteiskunnallisesta tilanteesta irrallinen ilmiö (Beyreuther 1977, 117–120).

Vuosisadan alun Suomessa kirkonmiehillä oli monia huolia. Sellaisia olivat sosialidemokraattisen puolueen perustaminen ja ylimalkaan sosialismin nopeasti kasvava joukkokannatus, lisääntynyt julkinen kirkkokritiikki, kirkon ja valtion erovaatimukset, uskonnonopetukseen kohdistuvat paineet, siviiliavioliittoa keskustelu tai ehtoollispakon poistamiseen tähtäävät toimenpiteet. Näihin haasteisiin kirkko yritti vastata ja yksi vastaus löytyi sisälähetyksen ja diakonian suunnalta.

Erkki Kansanaho on viitannut tutkimuksessaan ajankohdan otollisuuteen perustaa Suomen Kirkon Sisälähetykseura, joskaan hän ei korostanut erityisesti sitä, että kirkon johdon motiiveissa olisi ollut myös poliittista sävyä. Kansanaho kirjoittaa: “siinä, että perustaminen virallisesti tapahtui viimeisten varsinainen säätyvaltiopäivien pappisjäsenten toimesta, oli jotakin kohtalonomaista. Vastaavanlaista ja yhtä arvovaltaista foorumia tuskin olisi myöhemmin löydetty” (Kansanaho 1964, 25).

Kohtaloa ei välttämättä tarvita sen argumentoimiseen, että juuri yhteiskunnallinen myllerrys sai aikaan riittävän yksimielisyyden, jonka avulla kirkollisen sisälähetyksjärjestön perustamisvaihe eteni nopeasti. Kyse oli siis kirkon vastauksesta tilanteesta, jossa se oli levottomuuksien keskellä joutunut arvioimaan omaa yhteiskunnallista rooliaan vakavasti uudestaan. Tässä mielessä Sisälähetykseuran synty oli yksi seuraus kirkon yhteiskunnalliseen asemaan kohdistuneesta muospaineesta. Sisälähetyksen organisoiminen ei näin ollen ollut vain kirkon sisäinen seurakuntadiakonian vahvistamista ajava uudistushanke.

Suomen Kirkon Sisälähetykseuran synty ei ole mikään ainutlaatuinen esi-merkki sisälähetyksen historiassa. Koko puolivuosisataisen olemassaolonsa ajan sisälähetyks-käsitettä oli käytetty yleensä sellaisessa yhteiskunnallisessa tilanteesta, jossa sekularisaatio oli nähty kirkon suurimmaksi uhkaksi. Niin nytkin. Huolenaiheena ei ollut vain kirkosta vieraantuneiden ikuisuuskohtalo vaan – ja ehkä ennen kaikkea – kirkon yhteiskunnallinen asema.

Käytännössä Suomen Kirkon Sisälähetykseuran vastaus ajan haasteisiin näkyivät sen säännöistä. Ne olivat varsin pitkälle Otto Lillqvistin laatimat. Sääntöjen ensimmäisen pykälän mukaan Sisälähetykseura tahtoo: “Suomen Evankelis-luterilaisen kirkon piirissä harjoittaa sisälähetystointia Kirkkolaissa säädettyyn seurakuntahoitoon likeisimmin liittyen ja tätä tukien”. Lillqvistin tulkinta oli, että Sisälähetykseuran erityispiirre suhteessa muihin kristillisiin järjestöihin tai diakoniatyötä tekeviin tahoihin oli juuri tuo sääntöjen 1 §:ssä mainittu asia;

Sisälähetysseuran ei tullut ainoastaan toimia kirkollisena järjestönä, vaan "kirkon elimenä". Tämä periaate tuli olla seuran ohjenuorana riippumatta siitä, miten kirkon asema yhteiskunnassa jatkossa tultaisiin järjestämään. Vaikka kirkon yhteiskunnalliseen asemaan kohdistui suuria muutosvaatimuksia, se ei saanut vaikuttaa Sisälähetysseuran kirkolliseen rooliin. Tätä seikkaa alleviivataksaan Lillqvist totesi painokkaasti heinäkuussa 1905 Viipurin pappeinkokouksessa pitämässään esitelmässä: "Miten kirkkolaki muuttuneekin, on tämän seuran toiminta aina pysyä sopusoinnussa sen kanssa. Seuran vaiheita on ajateltu erottamattomasti kirkon vaiheisiin kytketyksi. Jos kävisi niinkin, että Suomen Evankelis-luterilaisesta kirkosta tulee vapaakirkko, seuraa tämä seura jo sääntöjensä nojalla mukana". (Vartija 1905, 198)

Käytännössä Sisälähetysseuran kirkollisuus taattiin myös siten, että sen johtokuntaan tuli nimetä pappisenemmistö, seuran työntekijöiden ja asiamiesten tuli olla papiston kelpuuttamia ja toimitusjohtajaksi voitiin nimetä vain papismies. Näiden vaatimusten taustalla oli Sisälähetysseuran legitimitietin hakeminen nimenomaan kirkosta. Lillqvistin tulkinnassa seurakuntadiakoniaa vahvistamaan tarkoitettu sisälähetys oli vasta nyt organisoitu uuden yhdistyksen avulla kirkon työksi, seura toimi kirkon "elimenä" ja kirkkoa varten. Tämä sopi vallan hyvin myös kirkon johtaville päättäjille. He arvioivat sisälähetystyksen ja diakonian olevan keino torjua sekularisoinnin kiihtyvää tahtiä. Oli selvää, että kirkon valta-aseman säilyttäminen paitsi suhteessa muihin uskonnollisiin yhteisöihin myös suhteessa valtioon motivoi Sisälähetysseuran perustamiseen.

Kirkko torjuu sisälähetysyhdistyksen 1860-luvulla

Diakoniatyön asema ja aseman muuttamiseen tähtäävät pyrkimykset kirkon omassa lainsäädännössä 1800-luvulla ja 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla osoittavat, että edellä sanottu motiivi aktualisoitui aina silloin, kun diakonian uudistamista tarvittiin legitimoimaan kirkon status. Varsinkin sisälähetystyksen alkuvaiheet kirkossa kertovat myös siitä, että silloin kun kirkon yhteiskunnallinen asema on ollut vahva, se on yleensä ollut este diakonian aseman parantamiselle. Tätä dokumentoi esimerkiksi vuonna 1860 kariutunut Sisälähetysyhdistyksen perustamishanke, jonka taakse ei vuonna saatu tarvittavia taustavoimia mukaan. Kirkon johdon näkökulmasta sisälähetys-käsitteeseen sisältyi vallankumouksen siemen. Turun tuomiokapituli torjui arkkipiispa Edvard Bergenheimin johdolla selvin sanoin hankkeen, koska sen katsottiin sisältävän kritiikkiä kirkon

laillisesti määriteltyjä tehtäviä vastaan. Turun kapitulin lausunnon ansiosta myös kenraalikuvernööri kreivi von Berg arveli tällaisen seururan synnyttävän hajaan- nusta kirkossa, ja hänen neuvostaan myös keisari-suuriruhtinas päätti hylätä anomuksen. (Ruuth 1910, 200-210, 235–244)

Sisälähetysyhdistyksen perustamishanke oli virkahierarkian alimmilla por- tailla olevan papiston yritys saada sisälähetys- ja diakonia vahvemmin osaksi seurakunnallista toimintaa. Sisälähetysyhdistyksen toimesta oli tarkoitus pe- rustaa paikallisyhdistyksiä läpi koko Suomen seurakuntatyön tueksi. Apupapit eivät kuitenkaan saaneet hankkeelle kirkon ylimmän johdon tukea. Kenties tär- kein syy tähän oli se, että arkkipiispa oli henkilökohtaisesti vakuuttunut – hyvien valtiosuhteittensa ansiosta – että kirkon asema ei ollut uhattu. Kirkolla oli vahva yhteiskunnallinen asema, ja tällainen hanke saattaisi pikemminkin uhata kirkon asemaa kuin vahvistaa sitä. Sitä paitsi ortodoksisen tsaarin toimiessa luterilai- sen kirkon aseman takuumiehenä, tarvetta diakonian kehittämiseen ei ollut ai- nakaan siitä näkökulmasta, että tällaisilla toimenpiteillä olisi ryhdytty alleviiva- maan kirkon tärkeää merkitystä yhteiskunnassa. Sivistyneistön nousevasta kirk- kokriittikistä huolimatta kirkolla oli edelleen perin vahva asema.

Tämän episodin jälkeen diakonian uudistumisen pääuoma jatkoi kehitty- mistään rinnakkaisena kirkon organisaation kanssa. Seurakunnista riippumat- tomana ja yhdistyspohjaisena kehittyvä diakonia organisoitui Suomessakin 1860-luvun lopulta lähtien yhtäältä diakonissalaitosten kautta: Helsingin dia- konissalaitos perustettiin vuonna 1867 ja Viipurin kaksi vuotta myöhemmin 1869. Oulun ja Sortavalan diakonissakodit aloittivat toimintansa 1890-luvulla (Musta- kallio 2001, 24, 29, 64). Toisaalta sekä herätysliikepohjainen että ns. vapaiden suuntien organisoima sisälähetystoimi hallitsi 1800-luvun lopun sisälähetystä ja kristillissosiaalista työtä Suomessa (Kansanaho 1960, 233–237; Markkola 2002, 73–87)

Seurakuntadiakonian kehittäminen laitosdiakonian rinnalle sai uutta tuulta purjeisiinsa vasta 1890-luvulla. Kuten Hannu Mustakallio on tutkimuksissaan osoittanut, Kuopion hiippakunta toimi tässä suhteessa suunnannäyttäjänä. Piis- pa Gustaf Johanssonin aloitteellisuudesta hiippakunta sai diakoniaohjesään- nön 1893 ja pian sitä sovellettiin myös arkkihiippakunnassa ja uudessa Savon- linnan hiippakunnassa.

Mikä nyt oli muuttunut, jos asiaa arvioidaan kirkon aseman kannalta? Ainakin se, että tähän saakka kristillissosiaalista työtä hallinneiden vapaiden kristillis-

ten suuntien asema oli parantunut, kun eriuskolaislaki oli hyväksytty vuonna 1889. "Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus niistä kristityistä uskonnokunnista Suomenmaassa, jotka ovat muuta protestanttista uskonoppia kuin evankelis-luterilaista" (As. kok. 1889) merkitsi pientä askelta uskonnonvapauden suuntaan. Nyt ei-luterilaisille protestanteille sallittiin oman uskonnollisen yhdyskunnan perustaminen. Jo vuoden 1869 kirkkolaki oli periaatteessa tunnustanut uskonnonvapauden, mutta tällä periaatteella ei ollut mitään merkitystä ennen kuin yhteiskunnallisella lailla määriteltiin se, miten eroaminen luterilaisesta kirkosta ja liittyminen johonkin toiseen uskontokuntaan tapahtui. Kaikki yritykset 1870-luvulla uskonnonvapauden laajentamiseksi kuitenkin kariutuivat. Tärkein syy tähän oli se, että ortodoksinen tsaari ei halunnut myöntää ortodoksisen kirkon jäsenille Suomessa oikeutta erota omasta kirkkokunnastaan. Tästä johtui, että myös luterilaisen kirkon asemaa ei muutettu. Ortodokseja lukuun ottamatta kaikkien oli kuuluttava luterilaiseen kirkkoon.

Eriuskolaislain myötä yksi nurkka kirkon riihestä oli romahtanut. Kuten todettu lähes sisälähetystyö Suomessa oli tähän asti ollut vahvasti vapaiden suuntien hallitsemaa. Luterilaisen kirkon rooli tässä suhteessa alkoi muuttua toden teolla tapahtua vasta 1890-luvulla. Seurakunnallisten diakoniaohjesääntöjen syntyä tuleekin arvioida myös kuvailemastani näkökulmasta käsin. Kun seurakuntien ja kunnan eron myötä vielä 1860- ja 1870 kirkossa arveltiin yhteiskunnallisen huoltotehtävien "vieraasta ikeestä" vapautumisen oleva eduksi kirkolle, nyt eriuskolaislain myötä kirkossa kuitenkin päätettiin vahvistaa seurakuntien roolia näiden vanhoja yhteiskunnallisia tehtävien hoidossa.

Diakonian asema paranee kriisiaikoina

Myllerrys ja epävakaut olot Suomessa jatkuivat Sisälähetysseuran perustamisvuoden jälkeenkin. Se miten diakoniatyön juridista asemaa pyrittiin jatkossa järjestämään, oli edelleen vahvasti yhteydessä siihen, miten vakaaksi kirkko-instituution tulevaisuus arvioitiin. Toisen sortokauden kynnyksellä kirkolliskokous pani 1908 vireille diakoniaa koskevien säädösten saamisen kirkkolakiin. Olojen helpotuttua vuoden 1913 kirkolliskokous hyväksyi diakoniakysymyksen osalta kuitenkin selvästi laimeamman muotoilun kuin sortokauden aikana asiaa valmistellut komitea oli ehdottanut. Kirkolliskokouksen mukaan kirkkoherran tuli "edistää jatkuvasti laupeudentoimen ylläpitämistä seurakunnissa". Tämän yksityiskohtaisempaan tai velvoittavampaan määrittelyyn ei päästy. Vaikka tämä

muotoilu ei vastannutkaan seurakuntadiakonian vahvistamisen innokkaimpia ajajia, virallinen asema diakoniale oli nyt kuitenkin kirkolliskokouksen päätöksellä kirjattu näkyviin. (Mustakallio 2002, 215–216)

Yhteiskunnallisista kysymyksistä kirkko ei kuitenkaan voinut olla sivussa. Diakonian tärkeää merkitystä tässä suhteessa voi tuskin liioitella. Mikään sattuma ei esimerkiksi voi olla se, että sisällissotavuonna 1918, jolloin kirkon asema oli uhanalaisempi kuin koskaan aiemmin, astui voimaan kirkkolain pykälä, joka vihdoin merkitsi diakonian lopullista tunnustamista kirkon viralliseksi toiminnaksi (Mustakallio 2002, 216). Diakoniaa tarvittiin paitsi kansakunnan eheyttämiseen myös siihen, että kirkonvastaiset voimat saataisiin leppymään. Nämä ”voimat” kun usein miellettiin vähävaraisiksi ja köyhiksi ihmisiksi ja näin ollen juuri tuohon aikaan hälyyttävän säännönmukaisesti myös punaisiksi ja sosiaalisteiksi. Heitä auttamalla autettiin jälleen myös itseä.

Sisällissodan voittajaksi kuitenkin selviytyi valkoinen Suomi, jonka arvojen takuumieheksi myös kirkko ryhtyi. Oli selvää, että tämä tilanne vaikutti siihen, etteivät 1920- ja 1930-luvulla pyrkimykset diakoniatyöntekijän viran saamisesta kirkkolakiin tuottaneet tulosta. Vaikka kirkko mieluusti korosti merkitystään kansakunnan yhdistäjänä ja eheyttäjänä, se ei näkynyt siinä, että lakihanke olisi mennyt läpi. Tässä ei auttanut edes 1930-luvun alun lama. Hankkeen eteenpäin menoon tarvittiin isompi kriisi. Tällä kertaa kirkollisen diakonian avuksi tuli maailmansota. Vauhtia 1940-luvun alussa diakonian asemaa koskeville uudistukselle antoi paitsi kansakunnan kriisitila myös se, että sota sai aikaan sen, että myös yhteiskunnallinen huoltotoimi täytyi nopeasti järjestää uudella tavalla. Kirkko kulki nyt muutoinkin rinnan yhteiskunnallisen huollon kehittymisen kanssa. Kuten tunnettua, toinen maailmasota merkitsi Suomessa myös näkyvää sosiaalipoliittista suunnanmuutosta (Malkavaara 2002, 222–223, 227). Asenteiden muuttumiseen vaikutti ratkaisevasti talvisodan synnyttämä kansalaisten keskinäinen solidaarisuus, jonka syntymistä aikalaiset pitivät ihmeenä kansakunnan kahtia repineen sisällissodan jälkeen. Sotien tuhot ja niiden aiheuttamat sosiaaliset ongelmat puolestaan nopeuttivat sosiaalisten uudistusten toteuttamista. Yhteiset kokemukset rintamalla ja asevelihenki tulivat näkymääni uudistuvassa sosiaalipoliittisessa ohjelmassa. Myös kirkon kannalta oli oleellista kysyä, mikä sen rooli oli sosiaalisen hyvinvoinnin edistäjänä. Pohjaa tälle tuumailulle oli antanut kirkolliskokouksen sodanaikainen päätös diakonianviran lakimääräisyydestä.

Kirkon diakonia hyvinvointivaltiossa

Hyvinvointivaltion kulta-aikana 1970- ja 1980-luvulla alkoi näyttää siltä, että kirkon yhteiskunnallisessa asemassa ei enää tapahtuisi suuria muutoksia. Kirkko oli pioneerityönsä tehnyt ja yhteiskunta vastasi nyt niistä tehtävistä, joita kirkolla oli aiemmin ollut. Diakoniatyössäkin voitiin keskittyä ennen kaikkea kirkon perustehtävään, julistukseen. Vuoden 1972 kansanterveyslaissa diakoniatyöntekijöitä ei enää mainittu. Vaikka vielä 1970-luvun alussa näytti myös siltä, että kirkon ja valtion suhteisiin oli tulossa radikaaleja muutoksia, 1970-luvun lopulla myös nämä kirkon asemaan liittyvät uhkakuvat olivat väistyneet. Diakoniaakaan ei juuri tarvittu pelastamaan tilannetta.

Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia osoittaa kuitenkin myös myöhemmin eikä vain syntyhistoriansa osalta, että tietynlaista laupeudentyötä tarvitaan ylläpitämään kirkon tai ainakin kirkollisen järjestön valta-asema muuttumattomana. Ehkä kyse oli myös julkisuuskuvan säilyttämisrytyksestä. Seurakuntadiakoniaa vahvistamaan perustettu Sisälähetysseura kasvoi vähitellen merkittäväksi laitosdiakoniaa edistäväksi järjestöksi. Sisälähetysseura oli toiminut vuosisadan alusta lähtien suomalaisen kehitysvammaistyön uranuurtajana. Vuoden 1975 alusta Sisälähetysseuran perinteikäs kehitysvammaisten keskushuoltolaitos Vaalijala siirtyi kuitenkin kuntainliiton omistukseen. Koko 1970-luvun alun ajan Vaalijala oli jatkuvasti ollut myös julkisen keskustelun kohteena. (Huhta 2005)

Kohun seurauksena myös arkkipiispa Martti Simojoki kiinnitti asiaan erityistä huomiota. Arkkipiispan aktiivisuus asiassa osoitti, että Vaalijalalla ei ollut merkitystä vain Sisälähetysseuralle vaan myös kirkolle. Ei ollut yhdentekevää, mitä tästä selvästi kirkon työksi mielletystä asiasta valtakunnanlehdissä kirjoitettiin. 1960-luvulla oli toki jo totuttu, että kirkko esiintyi tuon tuosta julkisuudessa “väärän vallan” edustajana. Simojoki ei kuitenkaan pitänyt Vaalijalan kunnallistamista osana tätä julkista kirkkokritiikkiä. Sen sijaan hän mitä ilmeisimmin katsoi asiaa laajemmin kirkon yhteiskunnallisten tehtävien muuttumisen näkökulmasta. Arkkipiispa tahtoi nyt osoittaa, ettei hän kuulunut siihen osaan papistoa, jonka mielestä kirkon merkitys riippui siitä, kuinka paljon sillä oli yhteiskunnallisia tehtäviä hoidettavanaan. Ennemminkin hän edusti “aarnisaloista” ajatusta siitä, että kirkon oli kannettava huolta niistä, joista muut eivät huolehdi. Jos yhteiskunta oli valmis ottamaan kokonaisvastuun kehitysvammaistyöstä, miksi kirkon tarvitsisi pitää kynsin hampain kiinni “omaisuudestaan”?

Tosin arkkipispan näkemyksiin saattoi vaikuttaa sekin, että Simojoki oli harvinaisen hyvin perillä siitä, kuka kirkollisten järjestöjen omistamat kehitysvammaislaitokset oli rahoittanut. Esimerkiksi Vaalijalan keskuslaitoksen omisti Sisälähetysseura, mutta laitoksen rakentamisen oli maksanut yhtäältä valtio suorana valtionapuna sekä lainoina ja toisaalta kunnat hoitopaikkavarauksina. Kunnat maksoivat käytännössä myös toiminnan ylläpidon. Taloudellinen satsaus Vaalijalaan ei ollut siis kuin nimellisesti Sisälähetysseuran.

Suomen Kirkon Sisälähetysseuran työstä toisen maailmansodan jälkeen parhaiten tunnettiin kuitenkin juuri Vaalijalan työ. Volyymitaan se olikin puolet Sisälähetysseuran toiminnasta. Vaalijalan julkisuusarvoa osattiin niin Sisälähetysseurassa kuin kirkossakin käyttää myös hyväksi. Siitä seurasi Sisälähetysseuralle testamenttilahjoituksia ja muita avustuksia. Seura pystyi Vaalijalansa ansiosta toteuttamaan lukuisia sisälähetys-hankkeita muilla sektoreillaan. Siksi ei ollut ihme, että kunnallistamista Sisälähetysseurassa vastustettiin niin pitkään kuin se oli mahdollista. (Huhta 2005) Synkimmät arviot siitä, että tämän toimenpiteen seurauksena Sisälähetysseuran historia päättyisi, eivät kuitenkaan lopulta toteutuneet. Silti tämä esimerkki kertoo siitä, kuinka eräs diakoninen työmuoto saattoi todella olla, jos nyt ei ihan koko kirkon, niin ainakin Suomen Kirkon Sisälähetysseuran aseman perusteluna vuosikymmeniä.

Lopuksi

Nykyään vallankäyttö on selvästi avoimempaa ja julkisempaa kuin esimerkiksi vuosisata sitten. Myös kirkon valta on usein julkisuuteen liittyvää. Saattaa olla, että nyt myös diakonian rooli kirkon aseman perustelijana on tänään aiempaa enemmän pelaamista julkisilla mielikuvilla. Näyttää siltä, että esimerkiksi 1990-luvulla kirkon saama positiivinen julkinen palaute on usein liittynyt kirkon vastuunkantoon vähäosaisista. Voi tietenkin kysyä, onko kirkon tosiasiallinen satsaus diakoniaan oikeassa suhteessa siihen julkisuusarvoon – siis valtaan – joka diakoniatyöllä tänä päivänä on?

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Alapuro Risto, *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki 1997.
- Beyreuther Erich, Uskon tekojen tiellä. Pieksämäki 1977.
- Kansanaho Erkki, *Sisälähetys ja diakonia Suomen kirkossa 1800-luvulla*. Pieksämäki 1960.
- Kansanaho Erkki, *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Sortavalan aika 1905–1944*. Pieksämäki 1964.
- Huhta Ilkka, *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia 1940–1992*. Painamaton käsikirjoitus 2005.
- Lillqvist Otto, *Diakonia eli seurakunnallinen vaivaishoito*. Tampere 1897.
- Lillqvist Otto, *Suomen kirkon diakoniakysymys. Koe erään kirkkomme elinkysymyksen ratkaisemiseksi*. Sortavala 1899.
- Malkavaara Mikko, *Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa*. – Kirjassa: *Lasaruksesta leipäjonoihin – köyhyys kirkon kysymyksenä*. Toim. Virpi Mäkinen. Pieksämäki 2002.
- Markkola Pirjo, *Synti ja Siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860–1920*. SKST 888. Tampere 2002.
- Mustakallio Hannu, *Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa*. Oulun Diakonissakoti 1896-1916. ODTj 2. Jyväskylä 2001.
- Mustakallio Hannu, *Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle*. – Kirjassa: *Lasaruksesta leipäjonoihin – köyhyys kirkon kysymyksenä*. Toim. Virpi Mäkinen. Pieksämäki 2002.
- Ruuth Martti, *Havaintoja uskonnollisesta ja kirkollisesta elämästä 1860- ja 1870-luvuilla*. Teologinen aikakauskirja (1910), 200–210, 235–244, 371–377.
- Sipilä Jorma, *Rakentajapappi Otto Vilho Aarnisalo*. Pieksämäki 1954.

Eurooppalaisia näkökulmia diakoniatieteeseen

Kai Henttonen

Uppsalassa diakoniatieteen instituutti käynnistää laajoja eurooppalaisia tutkimushankkeita hyvinvointivaltion ja kirkon sosiaalisen työn suhteesta. Os- lon yliopistossa diakoniksi valmistutaan teologisen tiedekunnan ammattietii- kan ja diakonian maisteriohjelman puitteissa ja opintoja voi jatkaa tohtoriksi asti. Saksassa julkaistaan diakoniaa ja diakoniatiedettä käsittelevää tutkimus- kirjallisuutta enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Jo vuonna 1998 Heidelber- gin yliopiston Diakoniatieteen instituutti (DWI) rekisteröi diakonia-/caritastieteen opetusta kahdessakymmenessä ammattikorkeakoulussa ja kahdessatoista yliopistossa ja muussa korkeakoulussa. (Strohm & Götzelmann & Leis 1998) Jopa niinkin kaukana kuin Etelä-Korean Hanil-yliopistossa on diakoniatieteelli- nen tutkimusinstituutti ja diakoniatiede omana opetusalanana. (Ok-Soon 1998)

Näiden kehityslinjojen edessä on pakko kysyä, ovatko Suomen teologiset tiedekunnat ja Diakonia-ammattikorkeakoulu unohtuneet diakonian tutkimuk- sen monipuolistumisessa ja erityisesti diakoniatieteellisen ajattelun kehittämi- sessä jälkijunaan? Lahden amk:n diakonian instituutin urauurtava diakonia- tieteellinen työskentely 1990-luvulla odottaa edelleen jatkajaa (vrt. Lahtinen 2001).

Suomalainen diakoniatieteellinen hiljaisuus on yllättävä. Diakonian asema ja traditio kirkossa ja yhteiskunnassa on vankka, sen käytännöt ovat vakiintunei- ta ja omaleimaisia. Diakonia-ammattikorkeakoulun asema Euroopassa ainut- laatusena kirkollisen koulutuksen keskuksena herättää mielestäni täysin oi- keutettuja odotuksia oman diakoniatieteellisen tutkimuksen, käsitemuodostuk- sen ja keskustelutradition syntyyn. (vrt. Suviranta 2004, 11)

Syitä suomalaisen diakoniatieteellisen keskustelun vaisuuteen on varmasti lukuisia. Monet niistä ovat oman kokemukseni mukaan triviaaleja. Diakonian tutkimusta ovat myös Suomessa hallinneet yksipuolisesti teologit, joista yhä harvemmalla kuitenkaan on mitään konkreettista tekemistä käytännön diakonia toteuttamisen ja kehittämisen kanssa. Teologien diakonian tuntemus ja kiin-

nostus kuten myös Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan tarjoama diakonisia teema-alueita käsittelevä opetus on ollut viime vuosina vähäistä, satunnaista ja kapeaa (Lampinen 2004, 17–18). Tutkimuksellinen näkökulma on opetuksellista vankempi, mutta myös tutkimus on ollut voittopuolisesti historiallista.

Diakoniatieteen pitkät juuret

Diakoniatiede ei ole mikään tieteellinen tai terminologinen uutuus. Käytännöllisen teologian käsi- ja oppikirjoihin sisälähetys ja sen myötä diakonia ilmestyivät Saksassa jo 1800-luvun puolivälissä. Alkuvaiheessa diakonia jäsenettiin *poimeniikan* eli sielunhoito-opin alaisuuteen (Götzelmann & Herrmann 2004, 489). Otto Zögler ennakoiki kuitenkin jo vuonna 1883 teoksessaan *Handbuch der theologischen Wissenschaften* diakonian tieteellisen tutkimuksen ja teorian syntyä. Zöglerin mukaan “kasvavassa määrin tarpeelliseksi ja välttämättömäksi tunnistettu sisälähetysellisyyden teoria tai diakonian tiede” on “aikaisemmin tai myöhemmin nousemassa käytännöllis-teologisen oppikokonaisuuden itsenäiseksi jäseneksi”. Zögler olikin ilmeisesti ensimmäinen, joka käytti termiä *diakoniikka* koskemaan tätä käytännöllisen teologian tulevaa opetus- ja tutkimusalaa (Götzelmann & Herrmann 2004, 483).

Zögleriin terminologiaan liittyi välittömästi Theodor Schäfer diakoniatieteen klassikoksi kohonneessa näyssään, joka niin ikään löytyy Zöglerin käsikirjasta: “Diakoniikka on nuorin verso teologisten tieteiden puussa. Sen käsittelyn ensimmäiset avaukset, kyseisen materiaalin kulloinkin huomioiminen teologian opetuskokonaisuudessa toteutui vasta joitakin vuosikymmeniä sitten, vaatimus diakoniikasta omana alueena on vasta joitakin vuosia vanha.” Näin siis Schäfer jo vuonna 1890! (Zögler 1890, 511, vrt. Götzelmann & Herrmann 2004, 490).

Ajankohtainen saksalainen keskustelu diakoniatieteestä

Saksalainen tulkinta diakoniatieteestä/diakoniikasta määritteli sen aikaisemmin yksiselitteisesti käytännöllisen teologian osa-alueeksi (Turre 2001, 98. Vrt. Henttonen 1997, 171–180). Nykyisessä keskustelussa diakoniatiede näyttäisi kuitenkin kulkevan kohti kasvavaa itsenäisyyttä. Tällöin diakoniatiede on joko tieteen alue, jonka perustiede on teologia tai vähintäänkin teologian itsenäinen oppiaine. Jälkimmäisestä ratkaisusta edustava esimerkki on DWI:n opetuksessaan käyttämä määritelmä: “Diakoniatiede on teologian itsenäinen tieteenala, jonka kohteena ovat kirkkojen sosiaalinen toiminta kulloisessakin yhteis-

kunnallisessa ja sosiaalipoliittisessa kontekstissa, johon kuuluu myös yhteistyö muiden sosiaalialan toimijoiden kanssa (non-profit organisations). Tutkimusalueita ovat myös niin sanottu kolmas sektori kuten myös sosiaalivaltiollisen kehityksen historia ja tämän alueen ajankohtaiset kysymykset. Teologian sisällä diakoniatiede käyttää kaikkien teologian eri alojen lähestymistapoja, nykyisin erityisesti etiikan ja käytännöllisen teologian.” (Schmidt 2005). Diakoniatiede saatetaan kuitenkin ymmärtää myös uutena ja itsenäisenä, poikkitieteellisenä tieteenä, joka tarvitsee ainakin jonkin asteista itsenäisyyttä myös suhteessa teologiaan (Götzelmann 2003, 265-266; Jäger 1992, 136).

Kaikissa diakoniatieteen tulkintamalleissa sen tieteellisenä ominaispiirteenä pidetään varsin yksimielisesti sen poikkitieteellisyyttä. Diakoniatieteen metodologisina ja tiedollisina matkakumppaneina mainitaan esimerkiksi sosiologia, psykologia, sosiaalipedagogiikka, talous- ja oikeustiede sekä etiikka. (Götzelmann & Herrmann 2004, 483; Turre 1991, 298-300; Turre 2001, 98) Tämä ajattelu konkretisoituu myös Heidelbergin ja Freiburgin diakonia- ja/tai caritas-tieteen alan diplomiiin johtavissa koulutusohjelmissa, mutta myös Lahdessa kehitytyissä luonnoksissa ja luonnehdinnoissa diakoniatieteen rakenteeksi (vrt. Henttonen 1997, 149–155, 156–161; Pohjolainen 2001, 13–14; Suviranta 2004,10). Pohjoismaissa on diakoniatieteen lähitieteenä nostettu toistuvasti esiin myös hoitotiede (Bäckström 2000, 425; Henttonen 1997, 295-334; Pohjolainen 2001, 18. Vrt. Myllylä 2002, 179-195).

Klaus Kiessling on toistuvasti korostanut diakoniatieteen yhteyttä filosofiaan ja antropologiaan ja nostanut sosiaalitieteiden rinnalle myös terveystieteet. (Kiessling 2003, 212; 2001, 79–80) Diakoniatieteen lähitieteiksi terveys- ja hoitotieteet – sosiaalitieteiden – ohella ovat myöhemmin nimenneet myös Arnd Götzelmann ja Volker Herrmann (Götzelmann & Herrmann 2004, 494). Samantapaista diakoniatieteen tietoista vapautumista asemasta käytännöllisen teologian “ala-alana” voi tulkita ajavan myös sveitsiläisen Alfred Jägerin, joka tarkasteli diakoniatiedettä “suhteellisen itsenäisenä, teologisesti orientoituneena toimintatieteenä, jolla on oma käytännön alueensa” (Jäger 1992, 136).

Tulkinta diakoniatieteen asemasta teologian eri alueiden sisällä ei näytä saksalaisessa keskustelussa olevan yhdenmukainen, ei välttämättä myöskään käsitys sen poikkitieteellisyyden laadusta.

Erytisesti Heidelbergin diakoniatieteen instituutin kasvattamat tutkijat Götzelmann ja Herrmann vierastavat ja kritisoivat keskustelunavauksia, joissa teologian yksinvaltius diakoniatieteen päätieteenä on asetettu kyseenalaiseksi. He korostavat, että vain teologia voi tieteellisesti asianmukaisella tavalla määri-

tellä diakonian erityisyyden suhteessa kristilliseen vastuuseen ja institutionaalisen toimintaan sosiaali- ja terveydenhuollon alueilla (Götzelmann & Herrmann 2004, 494-495). Silti myös he laajentavat teologian sisäisesti diakonian tarkastelua perinteisestä käytännöllisestä teologiasta muihin teologisiiin oppiaineisiin. Diakoniatieteen tehtävä määräytyy ensisijaisesti ”poikkiteologisesti” ja diakoniatiiede välittää diakonian kysymykset teologian eri disipliinien pohdintaan (Götzelmann-Herrmann 2004, 497. Vrt. Strohm 2003, 72–82).

Diakoniatiiede teologian ja sosiaalityötieteen integraationa

Götzelmannin ja Herrmannin kritiikin kohteena on erityisesti Albert Mühlumin ja Joachim Waltherin ehdotus vapauttaa diakoniatiiede teologian yksipuolisesta herruudesta ja integroida se sosiaalityö- ja niiden joukossa ensisijaisesti – Saksassa uuden ja edelleen osin kiistellyn sosiaalityötieteen – kanssa (saksalaisesta sosiaalityötieteestä ks. Engelke 2003).

Saksalaisen diakoniatieteen vahvuus on Mühlumin ja Waltherin mukaan diakonian teologisessa perustelussa. Sen heikkoudeksi he nostavat huonon valmiuden omaksua ja integroida sosiaalityö- ja niiden joukossa ensisijaisesti teorianmuodostukseen. Mühlum ja Walther asettavat siis kyseenalaiseksi sen, onko diakoniatiiede lopultakaan teorian muodostuksessaan aidosti poikkiteollista vai onko se jäänyt teologiaksi (1998, 278–279, 284). Heidän voi tulkita kaipaavan ainakin Heidelbergin diakoniatieteen instituutin edustamalta diakoniatieteeltä ensisijaisesti vahvempaa orientoitumista diakonian käytäntöihin ja niiden kehittämiseen, mutta myös vankempaa poikkiteollista teoriaa. Koska diakonian ja sosiaalityön käytännöt leikkaavat toinen toisiaan, pitäisi diakoniatieteen avautua aidolle poikkiteolliselle teorialle, joka syntyisi sosiaalityötieteen ja diakoniatieteen yhteistyönä niiden täydentäessä toinen toisiaan ja toistensa tietoperustaa. Diakoniatieteellä pitäisi tällöin olla yhden sijasta kaksi perus- tai päätiidetä, teologia ja sosiaalityö- ja diakoniatiiede.

Diakoniatiiede kristinuskon ja kulttuurin tulkina

Reiner Anselm arvioi, että diakoniatieteen instituutin voimakas historiapainotteisuus oli aikanaan perusteltua ja myös välttämätön tehtävä. Vain näin voitiin varmistaa ja tiedostaa tieteenalan oma historiallinen identiteetti. Diakoniatieteen on Anselmin mukaan oltava – Michael Schibilskin sanoin – ennen kaikkea ”diakonisen käytännön tieteellistä reflektiota” (Anselm 2001, 8, 10. Vrt. Schibils-

ky 1999). Anselmille diakoniatiede on kristikunnan diakonisen käytännön tie-teellistä itsensä tiedostamista. Tällaisena diakoniatiede on ensisijaisesti dia-konian eli ”kristillisen auttamisen kulttuurin” hermeneutiikkaa ja sellaisena kult-tuuritiede. (Anselm 2001, 10)

Diakoniatiede on Anselmille diakonian ”praksisteoria” ja ”positiivinen tiede”, joka edistää diakonian kykyä sekä sisäiseen että ulkoiseen kommunikaatioon ja dialogiin. Sisäinen ”puhekyky” merkitsee perusteltua kykyä ratkaisuihin ja kom-munikaatioon diakonian sisällä. Diakoniatieteen on tehtävä diakonian toiminta- ja ratkaisuprosessit läpinäkyviksi ja taattava niiden dialoginen perusteltavuus. Ulkoinen puhekyky on ilmenee valmiutena keskustella lähitieteiden kuten pe-dagogiikan, lääketieteen ja taloustieteen kanssa (Anselm 2001,10–11).

Diakonian hermeneutiikassa Anselm liittyy eksplisiittisesti Diltheyn ymmär-tävään menetelmään. Samalla hän korostaa, ettei diakoniatiede saa tyytyä vain kuvaamaan ja ymmärtämään diakonista toimintaa ja sen konkreettista käytän-töä diakonian oman tradition pohjalta. Sillä on oltava myös normatiivinen ulottu-vuus. Diakoniatieteellä on oltava normatiivinen tieto ja taito vaikuttaa myös dia-konian käytäntöihin, sekä sitä koskeviin ratkaisuihin että sen tietoiseen ja pe-rusteltuun kehittämiseen. Välttämätöntä diakoniatieteellinen teorian muodos-tus on, koska vain sen pohjalta voi syntyä kriittis-reflektiivinen käytäntö, joka takaa oman toiminnan autenttisuuden ja laadun (Anselm 2001, 11–12;14). An-selmin kanssa varsin saman suuntaisia sisällöllisiä linjauksia on esittänyt myös DWI:n nykyinen johtaja Heinz Schmidt (vrt. Schmidt 2002)

Anselmin tulkinnan viehättävin piirre on siinä heijastuva vahva diakoninen itsetunto. Diakonia ei hänestä kaipaa käytäntönsä minkäänlaista teologista legitimoitua, koska se on erottamaton ja konstitutiivinen ja sellaisena itsestään selvä ja itseoikeutettu osa kristillistä hurskautta ja uskoa.

Diakoniatieteen kirkkososiologinen muotoilu Uppsalassa

Uppsalan yliopiston ja Samariterhemmet -diakonialaitoksen yhteinen Diako-niavetenskapliga institutet perustettiin vuonna 1999 molempien yhä laajemman ja päämäärätietoisemman diakoniaan kohdistuvan opetuksellisen ja tutkimuk-sellisen intressin hedelmänä. Diakoniatieteellinen tutkimustoiminta rajautuu instituutin johtajan Anders Bäckströmin mukaan ensisijaisesti ”teoreettisesta näkökulmasta erittäin mielenkiintoiselle tutkimusalueelle teologian ja sosiaali-tai hoitotieteen raja-alueella, joka konkretisoituu erilaisissa uskonnollisissa yhteiskuntafunktioissa.” (Bäckström 2000, 245) Bäckströmin määritelmä impli-

koi instituutille ominaisen voimakkaasti kirkkososiologisen lähestymistavan diakoniaan. Instituutti tarjoaa diakonisoille ja diakoneille ja muille sosiaalialan toimijoille Bäckströmin raja-aluetta kattavan peruskoulutuksen ja takaa myös alan tieteellinen jatkokoulutuksen tohtoritutkintoon saakka (Bäckström 2000, 425).

Instituutin tutkimustoiminta on orientoitunut ensisijaisesti ajankohtaisiin kirkkososiologisiin kysymyksiin. Eräs keskeisistä tutkimuskysymyksistä on ollut, mikä kirkon seurakuntadiakonian rooli on ollut ruotsalaisen hyvinvointivaltiossa ja sen synnyssä ja onko tämä rooli muuttumassa nyky-yhteiskunnan arvomuutosten myötä. Instituutin tutkimus-toiminnan keskeisenä taustana on analyysi postmodernin yhteiskunnan muutoskehityksestä, jonka keskeisiä ulottuvuuksia ovat individualismi, sekularisaatio, elämäntapojen ja arvojen moninaistuminen ja uskonnon muuttuminen yhä enemmän yksilölliseksi ja samalla yksityisasiaksi (Bäckström & Engel 1998, 24-25; Bäckström 2000, 409–411).

Aikana jolloin kirkko etsii uutta identiteettiään ja uskonnollista tehtäväänsä, kasvaa diakonian ja diakonaatin merkitys sille ratkaisevaksi (Bäckström 2000, 424). Aivan erityisesti kirkollisesti aktiiviset kansalaiset – niin sanottu ”kirkkokansa” – odottavat kirkolta ensisijaisesti konkreettista sosiaalis-diakonista aktiivisuutta. Jumalanpalvelus- ja kasvatustoiminnan, joiden merkittävyttä kirkon työntekijät korostavat diakonian ohella, kirkkokansa arvio selvästi vähäisemmäksi merkitykseltään kuin diakonis-sosiaalisen tuen ja huolenpidon (Bäckström 2000, 414–415, 417). Bäckström myöntää, että kirkossa on erilaisia tulkintoja diakoniasta ja sen mukaisesti myös erilaisia diakonisia tulevaisuuden visioita. Tämä heijastuu seurakunnissa myös erilaisena diakonian toimintatapoja ja strategioita, jotka muodostavat tärkeän diakoniatieteellisen tutkimuskohteen (Bäckström 2000, 416).

Yhteiskunnan individualisaatio ja sekularisaatio nostavat sielunhoidon keskeiseen asemaan kirkossa, koska se on kirkon työn yksilöllinen ulottuvuus. Hyvinvointi syvemmissä merkityksessä ei ole löydettävissä, jos ihmisen yksilöllinen, eksistentiaalinen etsintä ohitetaan. Tämä liittyy diakonian sekä koko yhteiskunnan identiteetin etsintään (Bäckström 2000, 418, 420) että yksilölliseen elämän laadun ja mielen etsintään (Bäckström 2000, 423). Sielunhoito muodostuukin Bäckströmin tulkinnassa kirkon ”huolenpitostrategian” ja diakonian keskeiseksi ulottuvuudeksi, jopa niin keskeiseksi, että on oikeutettua kysyä uhkaavatko ne samaistua kokonaan? Kirkon uskon dogmaattinen tulkinta on Bäckströmin mukaan joka tapauksessa menettänyt uskottavuuttaan nyky-yh-

teiskunnassa, mutta yksilölliset elämänkysymykset ovat säilyttäneet aktuaalisuutensa. Siksi diakoninen sielunhoito ja sielunhoidollinen diakonia ovat kirkon ja yhteiskunnan keskeinen kohtaamispaikka (Bäckström & Engel 1998, 25, 27; Bäckström 2000, 416–418, 424).

Bäckströmin diakoniseksi näyksi nimeämä toimintatapa ja metodikooste kuullostaa hyvinkin perinteelliseltä, karitatiiviselta ja hoidolliselta. Kokoavasti sitä voisi ehkä kuvata jossain määrin ”diakonissamaiseksi”. Johtopäätökset ja tutkimushaasteet, jotka Bäckström sen pohjalta kirkolle tekee ovat kuitenkin varsin radikaalisti diakonisia. Bäckström kysyy eikö huolenpidon seurakuntalaisista ja heidän tukemisensa pitäisi oikeastaan olla pikemminkin koko kirkon perusolottuvuus kuin pelkästään diakonian työnäky? Hänestä koko kirkon pitäisi löytää identiteettinsä diakoniselta pohjalta ja myös määritellä olemassaolonsa ”huolenpitoterminologian” välityksellä (2000, 421). Diakonia muodostuukin Bäckströmillä selkeästi koko kirkon uudistus-ohjelmaksi ja -strategiaksi.

Yhteenveto

Edellä kuvattu osoittaa, että ruotsalainen tuore diakoniatiede ei näytä pelkäävän suuriakaan haasteita. Samalla se on lyhyessä kehitysajassaan onnistunut verkottamaan kansainvälistä diakonia- ja hyvinvointitutkimusta ja avaamaan näin uudella tavalla niin kirkon kuin hyvinvointivaltionkin tehtävästä ja tulevaisuudesta käytävää keskustelua. Saksalaiseen keskusteluun sen liittäänkin – voittopuolisesti toisesta lähestymistavasta ja kirkollis-yhteiskunnallisesta kontekstista huolimatta – selkeimmin sosiaalieettinen päättäväisyys ja johdonmukaisuus.

Diakoniatieteen kuten myös monien sen tutkijoiden rantauduttua Saksassa yliopistojen ohella yhä vahvemmin ammattikorkeakouluihin voitaneen suurella varmuudella ennakoida, että keskustelu diakoniatieteen poikkitieteellisyydestä ja käytäntöön orientoitumisesta tulee lähivuosina siellä vilkastumaan. Oletettavissa on, että myös poikkitieteellisen ja poikkikäytänteisen diakoniatieteen tieteenteoreettisten lähtökohtien selvittely jatkuu intensiivisenä. Tätä – eri puolilla Eurooppaa – vilkastuvaa keskustelua tuskin kannattaa käydä ilman suomalaisiakin näkökulmia ja äänenpainoja.

KIRJALLISUUSLUETTELO

Painetut lähteet

- Anselm Reiner 2001, Diakonie als Wissenschaft. Überlegungen zum besonderen Charakter einer jungen theologischen Disziplin. Zeitschrift für Evangelische Ethik. 45. Jahrgang. Heft 1. Gütersloh.
- Bäckström Anders 2000, Diakonie zwischen Kirche und Gesellschaft – ein Programm für Diakonieforschung. -Diakonie an der Schwelle zum neuen Jahrtausend. Toim. Strohm Theodor. Veröffentlichungen des Diakoniewissenschaftlichen Instituts an der Universität Heidelberg. Band 12. Heidelberg . S. 407–425.
- Bäckström Anders & Engel Charlotte 1998, Diakonie zwischen Kirche und Gesellschaft. Das Diakonieforschungsprogramm des „Samariterhems in Uppsala/Schweden. DWI-Info/1997/1998 Nr. 31. Diakoniewissenschaft heute – Zwischenbilanz und Perspektive. S. 24–27. Heidelberg.
- Engelke Ernst 2003, Die Wissenschaft Soziale Arbeit. Werdegang und Grundlagen. Freiburg im Breisgau.
- Götzelmann Arndt 1998, Aus-, Fort- und Weiterbildung in der Diakonie. Angebot und Nachfrage theologisch-diakonischer Qualifikationen. –Diakonie der Versöhnung. Ethische Reflexionen und soziale Arbeit in ökumenischer Verantwortung. Hrsg. Götzelmann Arndt & Herrmann Volker & Stein Jürgen. Quell. Stuttgart. S. 300–320.
- Götzelmann Arndt 2003, Diakonie und Seelsoorge: Verbindungsmöglichkeiten von Pömenik und Diakoniewissenschaft. – Diakonische Aussichten. Festschrift für Heinz Schmidt. DWI-Info Nr. 35. Heidelberg. S. 265–297.
- Götzelmann Arndt & Herrmann Volker 2004, Zu den Grundlagen und Entwicklungen der wissenschaftlichen Reflexion diakonischen Handelns. – Theologie und Diakonie. Toim. Michael Schibilsky ja Renate Zitt. Gütersloh. S. 483–500.
- Henttonen Kai 1997, Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 1997:1. Lahden kaupungin painatuskeskus. Lahti.
- Jäger Alfred 1992, Diakonische Unternehmenspolitik. Analysen und Konzepte kirchlicher Unternehmenspolitik. Gütersloh.
- Kiessling Klaus 2001, “Kenellekään sinun ei pidä kokonaan kuuluman!” Kommentti Suomen diakoniatieteen ajankohtaiseen tilanteeseen. Anno Domini 2001. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 75–84.
- Kiessling Klaus 2003, “Rakkaus tervehti teitä”. –Diakonia ja diakoniatiede Saksassa. Anno Domini 2003. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 203–214.
- Lahtinen Mikko 2001, Tyvestä puuhun, mutta latvaan saakka. Ehdotuksia suomalaisen diakoniatieteen kehittämiseksi. Anno Domini 2001. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 42–59.
- Lampinen Tapio 2004, Minä ja diakonian tutkimus. Diakonia 5/2004. S. 17–18.
- Myllylä Marjatta 2002, Kohti diakonisen hoitotyön -käsitettä. Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 179–195.
- Mühlum Albert & Walter Joachim 1998, Diakoniewissenschaft zwischen Theologie und Sozialarbeit. Anstöße zu einer Neuorientierung. . –Diakonie der Versöhnung. Ethische Reflexionen und soziale Arbeit in ökumenischer Verantwortung. Hrsg. Götzelmann Arndt & Herrmann Volker & Stein Jürgen. Quell. Stuttgart. S. 277–289.
- Ok-Soon Kim 1998, Diakoniewissenschaft als Zukunftsperspektive für die korea-

- nische Kirche. –Diakoniewissenschaft heute – Zwischenbilanz und Perspektive. DWI-Info Nr. 31. S. 18-23.
- Pohjolainen Terttu 2001, Diakoniatiede Lahden ammattikorkeakoulun Diakonian instituutin opetuksen perustana. Anno Domini 2001. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 11-27.
- Schmidt Heinz 2002, Diakoniatieteellisen tutkimuksen ja opetuksen näkökulmia. Anno Domini 2002. Diakoniatieteen vuosikirja. Toim. Lahtinen Mikko & Toikkanen Tuulikki. Tampere. S. 258-263.
- Strohm Theodor 2003, Die permanente Herausforderung. Zum Verhältnis von Theologie und Diakonie seit Wichern. – Diakonie in der Perspektive der verantwortlichen Gesellschaft. Beiträge zur sozialen Verantwortung der Kirche II. Hrsg. Herrmann Volker. Heidelberg 2003.
- Strohm Theodor & Götzelmann Arndt & Leis Annette 1998, Neuere Entwicklungen in der diakoniewissenschaftlichen Ausbildung und Forschung in Europa. –Diakoniewissenschaft heute – Zwischenbilanz und Perspektive. DWI-Info Nr. 31. S. 7-17.
- Suviranta Raili 2004, Mikko Lahtinen. Diakoniatieteen puolestapuhuja. Diakonia 5/04. S. 8-11. Helsinki.
- Turre Reinhard 1991, Diakonik. Grundlegung und Gestaltung der Diakonie. Neukirchen-Vluyn.
- Turre Reinhard 2001, Diakonische Einsichten. Theologische Impulse und ethische Reflexionen. Stuttgart.
- Zögler Otto (Hrsg.) 1890, Handbuch der theologischen Wissenschaften in encyklopädischer Darstellung mit besonderer Rücksicht auf die Entwicklungsgeschichte der einzelnen Disziplinen, Bd. IV. Praktische Theologie, 3. Auflage. München.
- Painamattomat lähteet
- Schmidt Heinz 2005, Diakoniewissenschaft in Heidelberg. Sähköpostiviesti. Kirjoittajan hallussa.

Diakoniatieteen vuosikirjat *Anno Domini 2001–2004*

Kari Latvus

Tässä numerossa Kai Henttonen esittelee diakoniatieteen nykytilaa Euroopassa ja erityisesti Suomessa. Samassa yhteydessä on tarpeen myös arvioida vuosina 2001-2004 ilmestyneitä diakoniatieteen vuosikirjoja, joihin kiitetty keskeinen diakoniatieteestä käyty suomalainen keskustelu. Erityisen mielenkiintoista on se, millaisen profiilin julkaisut kokonaisuudessa luovat diakoniatieteestä. Mikko Lahtinen ja Tuulikki Toikkanen ovat toimittaneet diakoniatieteen vuosikirjat *Anno Domini 2001* (208 s.), *Anno Domini 2002* (304 s.), *Anno Domini 2003* (238 s.) ja *Anno Domini 2004* (220 s.). Kustantajana ovat toimineet Lahden Diakoniasäätiö ja Lahden diakonian instituutti.

Vuosikirjojen sisällön voi jakaa kolmeen osaan. Ensimmäisen osan muodostavat diakoniatiedettä esittelevät ja arvioivat kirjoitukset. Toisen ryhmän muodostavat ne tekstit, jotka eivät käsittele periaatteellisesti diakoniatiedettä vaan kuuluvat yleisemmin diakonian tutkimukseen. Kolmas ryhmä muotoutuu erilaisista diakonia-alan esseistä, puheista, kirjaesittelyistä ja diakoniatyön toiminnan kuvauksista.

Keskustelu diakoniatieteestä

Vuoden 2001 vuosikirjan alkusanoissa Maija Vehviläinen toteaa, että diakoniatieteen selvitystyöhön Lahdessa ryhdyttiin, koska diakonialle tarvittiin teoreettinen pohja. Siirtyminen opistotasoisesta diakoniakoulutuksesta Lahden ammattikorkeakouluun 1992 edellytti tieto- ja tiedeperustan vahvistamista. "Kysymys oli diakonian koulutuksen olemassaolon oikeutuksesta." (s. 5) Keskeisinä ulkomaisina esikuvina prosessissa toimivat Heidelbergin yliopiston diakoniatieteen instituutti ja Freiburgin yliopiston Caritastieteen laitos. Suomalaisista kumisedistä keskeisiä olivat dos. Mikko Lahtinen ja prof. Juha Varto sekä hoitotieteen *grand old lady* prof. Katie Eriksson.

Anno Domini 2001 alkuosan kirjoitukset keskittyvät diakoniatieteen lähtö-

kohtien selvittämiseen. Terttu Pohjalainen, Mikko Lahtinen ja Klaus Kiessling edustavat selkeimmin näkökulmaa, jonka mukaan Suomeen tulisi saada uusi tieteenala: diakoniatiede. Sillä tarkoitetaan diakoniaan kohdistuvaa tutkimusta, empiiristä, monitieteistä diakonian eri puolien ja erityisesti diakonian käytäntöjen selvitystä. Diakoniatiede nähdään käytännönläheisenä ja kokemuslähtöisenä alana. Toisaalta selkeästi todetaan, että meneillään on vasta alkuvaiheen selvitys, mutta siitä huolimatta tavoitteiksi nostetaan kansallisen ja kansainvälisen yhteistyöverkoston luominen, monipuolinen julkaisutoiminnan aikaansaaminen ja tieteellisen seuran perustaminen.

Esko Ryökäs pohtii mahdollisuutta sijoittaa diakoniatiede perustieteiden taustalle, metatieteeksi. Kaikkein epäilevimmän kannan diakoniatieteeseen esittää Kari Kopperi, jonka mukaan diakonian tutkimusta kyllä tarvitaan, mutta toteaa "ettei kannata lähteä synnyttämään uutta tieteenalaa" (s. 73). Erityisesti Kopperi pitää ongelmallisena, että tähän työhön ryhtyisi ammattikorkeakoulu, jonka tehtävien tulee kohdistua työelämän käytäntöjen kehittämisen.

Vuoden 2002 kirjoittajista diakoniatieteeseen keskittyvät selkeimmin Katie Erikson (Rakkaus –diakoniatieteen ydin ja ethos?), Theodor Strohm (Pohjoismainen diakoniatiede saksalaisesta näkökulmasta) ja Heinz Schmidt (Diakoniatieteellisen tutkimuksen ja opetuksen näkökohtia). Erikson nostaa rakkauden, *caritas*, ei vain diakonian vaan myös diakoniatieteen ytimeksi. Caritas-voima valaisee todellisuuden uusia puolia ja antaa tieteelle elinvoimaa. Diakonisen tutkimuksen "tärkein tehtävä on rakkauden olemuksen tutkiminen ja sen alkuperäisen merkityksen uudelleen löytäminen" (s. 157). Eriksonin mielestä tulevaisuuden skenaarioista toivottavin on diakoniatiede itsenäisenä tieteenhaarana, mutta vaihtoehtoja ovat myös sulautuminen teologiaan tai päätyminen monitiedetutkimukseksi. Strohm esittelee diakonian tutkimuksen yleisiä lähtökohtia ja kokoaa teesinomaisesti ehdotuksia eurooppalaisen yhteistyöverkoston kehittämiseksi. Schmidt puolestaan pitää itsestään selvänä, että diakoniatiede on yhdistelmätiede, jossa eri alat, käsitteet ja metodit kohtaavat. Diakoniatiede suuntautuu käytäntöön, *praxikseen*, ja voi onnistuessaan välittää hedelmällistä teoriaa ja käytännön vuorovaikutusta diakonian kentille.

Diakoniatieteen periaatekeskustelun näkökulmasta *Anno domini 2003* on edellistä niukempi: teemaan liittyy vain Katie Erikson analysoimalla hoitotyön ja diakonian suhdetta tavalla, joka ei tuo kokonaisuuteen juurikaan lisänäkökulmia. Seuraavan vuoden julkaisu *Anno domini 2004* vain voimistaa alkanutta trendiä: teoreettisena kysymyksenä diakoniatieteen tarkastelu katoaa kirjoitusten joukossa ja yleinen diakonian esseistiikka saa yhä enemmän tilaa.

Diakonian tutkimus

Entä millaisia ovat muut vuosikirjojen diakoniaan kohdistuvat tutkimustekstit? Vuosikirjoissa ei ole tehty rajanvetoa tutkimusartikkeleiden ja muiden kirjoitusten välillä. Olen tätä analyysia varten tehnyt pragmaattisen jäsennyksen tutkimusartikkeleista. Jäsennys on luokiteltava akateemiseksi pika-analyysiksi ja on tarkkuudeltaan vain suuntaa-antava. Tutkimusartikkelien yhden keskeisen ryhmän muodostavat historiallisen diakonian tarkastelu. Artikkeleiden kirjoittajina ovat mm. Kari Vappula, Heikki Räisänen, Riitta Rintaniemi ja Sven-Erik Brodd. Näkökulmat vaihtelevat varhaiskirkosta diakonian yleishistoriaan ja suomalaiseen kehitykseen. Toisen ryhmän muodostavat systemaattisteologiset artikkelit. Tämän ryhmän kirjoittajia ovat mm. Erik Blenberger, Esko Ryökäs ja Matti Repo. Teemoina ovat diakonian määritelmät ja diakonian virkaan liittyvät kysymykset. Kolmanteen ryhmään voidaan lukea kasvatustieteiden kohdistuvat kirjoitukset. Sen kirjoittajia ovat mm. Maria Obafemi, Tapio Puolimatka & Mia Salo, Kirsi Tirri, Juha Varto, Veli-Matti Värrö, Klaus Kiessling. Neljännen ryhmän muodostaa diakonian käytäntöjä ja ammatti-identiteettiä käsittelevät tekstit. Kirjoittajia ovat mm. Pirjo Palm, Hannele Tiittanen, Maaria Pätsi, Irene Roivainen, Marjatta Myllylä, Kerstin Sivonen ja Marjaana Seppänen & Sari Pajunen.

Kirjoittajat hallitsevat alueensa ja tuottavat osuvia perusselvityksiä omilta alueiltaan. Diakoniaa tai siihen liittyviä ilmiöitä tarkastellaan monipuolisesti ja monin paikoin tasokkaasti. Erityisen ilahduttavia ovat lukuisat Lahdesta valmistuneiden opiskelijoiden artikkelit, jotka kohdistuvat sekä diakonian käytäntöihin että myös taustalla oleviin keskeisiin teemoihin Lutheriakaan unohtamatta. Artikkelit edustavat lukuisia aloja, käyttävät erilaisia aineistoja ja menetelmiä. Sen sijaan mitään tiettyä tieteenalaa, omaa menetelmää tai erityistä yhteistä filosofiaa niistä ei kuitenkaan löydy: sen sijaan kysymys on hyvästä diakonian tutkimuksesta. Erityisen kiitoksen ansaitsee ulkomaisten artikkelien kääntäminen suomeksi. Näiden joukossa yksi kirkkaimpia helmiä on Blenbergerin heuristinen jäsenys, jossa haetaan erilaisia tapoja ymmärtää, mitä diakonia merkitsee.

Diakonian monet äänet

Laajahkon osion vuosikirjoissa muodostavat tyyllillisesti ja sisällöllisesti eritasoiset ja mittaiset tekstit. Tähän ryhmään mahtuvat eri tilanteissa pidetyt hengelliset puheet, diakoniatyön käytännön kuvaukset, kirjallisuuden esittely ja matkaraaportit. Tämä osio puolustaa paikkaansa lahtelaisen diakonian pää-äänenkannattajassa ilmeisesti muista kuin tieteellisistä syistä. Käytännön näkökulma on perusteltu, jos esitellään vaikkapa diakoniakoulutuksen muutoksia Virossa

tai diakoniatyön painopisteitä Namibiassa. Sen sijaan on vaikea ymmärtää monien hengellisten puheiden päätymistä tiedejulkaisuun. Kirja-arvostelut esittelevät ilahduttavasti Suomessa vähän tunnettua saksalaista tuotantoa. Tosin arviointien ote ei ole kovinkaan usein analyttinen tai edes keskeisiä tuloksia selvittävä, kuten tiedejulkaisussa olettaisi tapahtuvan.

Yhteenvetona pikainen laskutoimitus osoittaa, että tieteellisten artikkeleiden määrä ja samoin diakoniatieteeseen kohdistuva periaatekeskustelu on ollut vähenemään päin.

	Tutkimusartikkelit	Diakoniatiedettä arvioivat kirjoitukset
2001	7	7
2002	12	4
2003	3	1
2004	5	0

Johtopäätöksiä

Neljän diakoniatieteen vuosikirjan antama kuva on vahva, värikäs, monipuolinen, mutta myös voimakkaan paatoksellinen. Hengellisyyden harjoitus, korkeakoulupolitiikka ja diakonian tutkimus kulkevat toisinaan niin lähellä toisiaan, että motiivit eivät aina ole kirkkaita. On kuitenkin selvää, että vuosikirjoilla on myös muita motiiveja kuin vain tutkimuksellisia.

Tutkimuksellisesti vuosikirjojen profiili ei ole ihan selvä. Mukana on kosolti myös muuta kuin tutkimukseen liittyvää aineistoa, paikoin ehkä liiankin paljon. Toisaalta tätä voi perustella *praxis*-orientaatiolla, mutta silti hengellisten puheiden määrä on varsin suuri. Ehkä myös selkeämpi jaottelu tutkimusartikkeleiden ja muun aineiston välillä selkeyttäisi kokonaiskuva.

Yhden asian *Anno Domini* onnistuu ilmaisemaan vakuuttavasti. Suomessa tarvitaan aiempaa kokonaisvaltaisempia ja tarkemmin diakonian tutkimukseen kohdistuvia rakenteellisia ratkaisuja. Diakonian tutkimus ja kehittäminen jää yliopistoissa nykyisellään marginaaliseen asemaan, eikä myöskään Diak ole keskittänyt tähän sanottavasti voimavaroja tähän mennessä. Lahtelainen ratkaisu oli tarjota diakoniatiedettä sateenvarjoksi, joka toisi yhteen eri alat, loisi diakoniaan (yliopistollisen?) oppituolin ja jatkossa edelleen laajenevan tutkimusperinteen. Diakoniatieteen perustelu Suomessa ei kuitenkaan näytä erityisen lupaavalta tähänastisen valossa. Erityisen ongelmallista on se, että asiaa vei

eteenpäin ammattikorkeakoulu. Lisäksi lahtelaisen diakoniatieteen ongelmaksi muodostui myös Diakiin liittyminen, sillä Diakin opintosuunnitelma on kylläkin tutkimus- ja tiedeperustainen, mutta suunnitelman toteutusta ei ole rakennettu tieteenalojen vaan yhteiskunnallisten ilmiöiden mukaan. Diak ei ole myöskään nähnyt mielekkääksi diakoniatieteen esillä pitämistä, sillä sen opintosuunnitelma on jo lähtökohdiltaan monialainen, monitieteinen, teoriaa ja käytäntöä yhdistävä. Mihin tällöin tarvitaan erikseen vielä diakoniatiedettä?

Ollaanpa diakoniatieteestä mitä mieltä tahansa, niin kokonaisuutena lahtelainen panos suomalaiseen korkeakoulutasoisen diakonian kehittämisessä on enemmän kuin merkittävä. Vuosikymmenen aikana pienehkö diakonian oppilaitos ja sitä taloudellisesti tukeva säätiö loi vilkkaan kansainvälinen suhdetoiminnan sekä järjesti konferensseja (1994, 1996 ja 1998), joista kaksi viimeistä olivat kansainvälisiä (konferenssijulkaisu R. Ryökäs & K. Kiessling eds, *Spiritus - Lux – Caritas* 1999). Diakoniatieteestä tuotettiin monipuolinen oppimateriaali (K. Henttonen, *Voiko sen tehdä toisin. Diakoniatieteen oppikirja* 1997) sekä synnytettiin *Anno Domini* -vuosikirjasarja. Kiistämättä tämä on enemmän kuin mihin mikään muu diakonia-alan oppilaitos on kyennyt Suomessa vastaavana aikana ja sen tulisi antaa positiivinen velvoite myös Diakille, jolla on suomenkielisen diakoniakoulutuksen monopoliasema Suomessa.

Kun Suomessa reilun kymmenen vuoden päästä voidaan arvioida ammattikorkeakoulujen neljännesvuosisataista historiaa, niin silloin tiedetään, onko Lahdessa esiin tuodut diakonian tutkimuksen ja kehittämisen näyt saaneet tilaa vai onko turvattu asema tuudittanut Diakin liialliseen tyytyväisyyteen ja diakonian erityisyys on laimentunut yhteiskunnallisen vaikuttamisen yleiseen imuun. Todetaanko silloin, että ehkä sittenkin rinnakkaisten ja erilaisten mallien positiivinen kilpailu olisi ollut eduksi itse asialle eli diakonian tutkimukselle ja kehittämiselle? Toisena mahdollisuutena on, että Diak kykenee lunastamaan siihen kohdistetut odotukset. Diakoniatiede omana tieteenalanaan ei tällä hetkellä vaikuta uskottavalta vaihtoehdolta ammattikorkeakoulun toteuttamana, mutta sitäkin enemmän on tarvetta kehittää monialaista ja monitieteistä käytäntöön orientoituvaa diakonian tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Unelmoida saa ja pitää – myös vastuun ja osallisuuden yhteisöstä!

Jorma Niemelä

Ympäröivä yhteiskunta ja kulttuuri sekä kristillisyyden asema on ollut muu toksessa ja murroksessa. Diakoniyön strategian päivittämiseen on ollut ja on edelleen mitä ilmeisin tarve. Toissa vuonna julkaistiin diakoniatyön strategia-asiakirja ”Vastuun ja osallisuuden yhteisö”, joka hyväksyttiin kirkkohallituksen täysistunnossa 16.9.2003. Mietinnön saatesanoissa täsmennetään, että lopputulos ei ole strategia sanan varsinaisessa merkityksessä. Sellainen voidaan tehdä vain yksikölle, jossa sekä johto että työntekijät voivat sitoutua. Siksi tavoitteeksi on asetettu ainoastaan toimintaa ja tavoitteita ohjaava yhteinen linjaus, johon ”erilaiset diakonia- ja yhteiskuntatyön yksiköt voivat liittyä tehdessään omia strategioitaan”.

Pidän mietinnön yleisotetta pääsääntöisesti hyvänä. Se tavoittelee lyhyessä ja ytimekkäässä muodossa diakonian perusolemuksen teologista kuvausta, yhteiskunnallista ja jossain määrin kulttuurista analyysiä ja pyrkii tekemään myös käytännön johtopäätöksiä. Yleiset tavoitteet pysyvät vielä kompaktina, mutta konkreettisissa kehittämistavoitteissa pyritään synnyttämään ja kehittämään vähän kaikkea hyvää kaikille tässä maailmassa – jopa sellaista, mitä on jo tarjolla (kuten hengellisiä yhteisöjä päihdekuntoutujille).

Strategia-asiakirjan arvoa ei himmentäne se, jos kirjaan niitä asioita, jotka ovat tällä hetkellä pinnalla ja joiden analyysiä olisi toivonut.

Muuttuneet yhteisöt

Diakonian ja yhteiskuntatyön yhteinen visio (s. 14–16) on upea: kasvokkaisuus toistemme kanssa, erityisesti heikompien kanssa, ja evankeliumin sanoma osallisuudesta – osallisuudesta myös Jumalan valtakuntaan ja sen avaamaan uuteen ihmisyyteen. Tämä kohtaamisen ja yhteisöllisyyden teema juoksee monissa kohden kirjasen läpi. Mutta eikö oma kokemuksemme ja useimpien tunnettujen yhteiskuntatieteilijöiden pohdinta kyseenalaista sen aika unelmaisen ja staattisen yhteisökuvan?

Ei tarvitse mennä beckilläisiin tai baumannilaisiin pohdintoihin, kun jo kotiku-
toisesti Marja Holmilan Kylä-teos osoittaa, että yhteisöt ovat muuttuneet – ei vain
kaupungeissa vaan myös - syvällä maaseudulla. Olisiko seurakunnallinen osal-
listuminen tyystin vapaa tästä yleisestä kehityksestä, yhteisöjen ohentumisesta,
lakkaamisesta, muuntumisesta ja uudelleen muotoutumisesta? Tuskin.

Otan rinnalle yhteisöjen muuntumisen sisällä olevan todellisuuden: asiakir-
jassakin muutamin vedoin esiin otettu yksilöllistymisen. Se on kuitenkin moder-
nisaation keskeinen ydinasia. Jos herätysliikkeet, diakoniset liikkeet, työväenlii-
ke, raittiusseurat, nuorisoseuraliike ja monet muut uskonnolliset ja yhteiskun-
nalliset liikehdinnät nostivat esiin yksilön ja subjektin 1800-luvulla, ne nostivat
sen esiin yhteisvastuun, lähimmäisenrakkauden ja solidaarisuuden eetoksen
kantajina. Niiden kautta ja niiden seurauksena luotiin kansalaisyhteiskunta,
poliittinen demokratia, hyvinvointivaltio ja monella tapaa kukoistava talouselä-
mä.

Mutta nyt olemme notkean – tai “toisen” – modernin ajassa – kuinka kukin
sen nyt haluaa nimittää. Yksilön ympärillä olevien instituutioiden mieltämistapa
on muuttunut, yhteisöllisen vastuun hahmotustapa on muuttunut ja yksilö on
jätetty yksin selviytyjäksi. Varmuuden, ennustettavuuden ja tulevaisuuden toivon
sijaan on tullut epävarmuutta, loogisten kulkujen katkoja ja sumeaa tulevaisuut-
ta. Instituutiot ja yhteisöt eivät anna enää yksilölle selkeää identiteettiä. Identitee-
tistä on tullut yksilön oma projekti. Identiteettiä ei enää välttämättä kultaa soli-
daarisuus tai lähimmäisvastuu vaan oma ego.

Lisäksi olemme opettaneet nuoremmen viisaiksi ja haluttomiksi. Suomi on
osallistunut kansainväliseen IEA:n eli International Association for the Evaluati-
on of Educational Achievement -järjestön Civics -tutkimukseen noin kolmen-
kymmenen muun maan joukossa. Peruskoulun päätösvaiheessa olevat, haas-
tatellut suomalaisnuoret ovat 28 maan nuorten joukossa aivan huipputasolla,
Puolan jälkeen toisena, yhteiskunnallisissa tiedoissa ja taidoissa, mutta kirk-
kaalla jumbosijalla kysyttäessä sosiaalista vastuuta korostavan kansalaistoim-
innan tärkeyttä. Vaikka uskonnollisella osallistumisella onkin erityistä moti-
vaatioperustaa, en epäile, etteikö tällä yleisellä trendillä olisi vaikutusta tulevai-
suuden diakoniatyöhön.

“Kokemus yhteisöön kuulumisesta tukee yksilön sisäistä eheyttä ja antaa
hänelle merkityksen” (s. 43). Kuinka osuvasti sanottu strategiassa! Kyllä asia-
kirjassa on konkretisoitu ja hahmotettu erilaisia yhteisöjä niin seurakunnan työs-
sä kuin hieman muuallakin, mutta problematiikan avausta silti kaipaisin. Kysy-
mys ei ole vain siitä, missä tämä tapahtuu, vaan miten se tapahtuu. Esimerkiksi

sosiaalisen pääoman tutkimuksessa (ks. Putnam) ei enää tyydytä katsomaan, miten osallistumisen määrä kehittyi, vaan on tarkasteltava osallistumisen tavan muuttumista – sitä, miten ihmiset liittyvät, sitoutuvat ja irtautuvat yhteisöistä tilanteissa, jossa jopa osa yhteisöllisyydestä kanavoituu virtuaalisiksi.

Miten seurakunnan sanomasta löytyy se juju, joka saa ihmisen sitoutumaan yhteisöllisyyteen, siinä toisten kuormien kantamiseen ja diakoniseen elämäntapaan? “Seurakunta muo-dostuu uskon ja rakkauden yhteisöksi silloin, kun yhteinen vas-tuu, välit-täminen ja huolenpito mielletään kristityn elä-mäntavaksi eikä vain seura-kun-nan työ-muodoksi” (s. 43). Kyllä, mutta siis miten?

Yksistään jo perherakenteiden ja -kulttuurien muutos edellyttäisi aivan uudenlaista paneutumista. Perheen aseman muutos heikentää kulttuuristen koodien siirtymistä sukupolvelta toiselle, murtaa henkilökohtaisen turvallisuuden kokemista ja pakottaa näin miehet, naiset ja lapset etsimään uudenlaista elämisen tapaa (Castells). Strategia (s. 32) kyllä avaa osan tämän kehityksen seurauksista analysoimalla lasten pahoinvoinnin lisääntymistä, mutta mitä todellista ja konkreettista diakoniaa voisi tehdä kehityksen suunnan muuttamiseksi? Perheneuvontatyö todetaan ylikuormitetuksi.

Miten identiteetti muotoutuu tässä uudessa kulttuurin vaiheessa, jossa siis yhteisöllisyys ja perherakenteet muuttuvat? Mikä uskonnon merkitys siinä prosessissa on? Juuri tässä tilanteessa pitää nähdä ihminen – myös pelkoineen ja epävarmuuksineen. Kohtaamisistamme suuri osa on persoonattomia vaihtotilanteita. Niissä emme Zygmunt Baumanin (1999) mukaan kykene tuottamaan omaa identiteettiämme. Oman identiteetin artikuloinnin tarve perustuu “raastavaan” yhtenäisyyden ja eheyden kaipuuseemme. Bauman menee vielä pidemmälle Niklas Luhmania lainatessaan: identiteetin etsintä perustuu kyltymättömään rakkauden tarpeeseemme – rakastamisen ja rakastettuna olemisen tarpeeseen. Tässä tarvitaan sitä, että minua kohdellaan ainutlaatuisena, ei kenenkään muun kaltaisena. Niin ikään tarvitaan sitä kokemusta, että joku ymmärtää minua. Tässä ajattelussa on perustelu sille, miksi tarvitaan pyyteetöntä välittämistä ja lähimmäisenrakkautta. Kristillistä diakoniaa siis?

Merkitysrakenteet sosiaalisten ongelmien taustalla

Strategia-asiakirjassa ei pyritä avaamaan sosiaalisten ongelmien syntyä. Tuskinpa enää kannattaisikaan pohtia esimerkiksi kysymystä siitä, onko niiden taustalla yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia vai yksilön ominaisuuksia. Yhä useammat kuitenkin tunnustavat yksilöllisten ja yhteiskunnallisten ongelmien kietoutumisen toisiinsa. Silti tämän kysymyksenasettelun kohdalla kannattaisi miet-

tiä joitakin uusia avauksia.

Yksi avain voisi olla kysymys merkitysrakenteista. Monien sosiaalisten ongelmien kohdalla pitää paikkansa se, mikä pätee esimerkiksi työttömyyden kohdalla. Työtön tarvitsee työtä. Ja kun hän saa työtä, perusongelma ratkeaa (vaikka tosin on todettu, että työttömyys jättää jälkensä). Mutta osa tarvitsee muutakin kuin työtä. Tarvitaan esimerkiksi asianmukaista koulutusta – on se sitten perustai täydennyskoulutusta. Ja osalla taas ongelma ratkeaa. Mutta mitä edemmäs mennään ja mitä hienosyisemmin asiaa pilkotaan, tullaan niihin elämäntilanteisiin, joissa tarvitaan merkitysrakenteiden muutosta. Kysymys ei ole siis vain ammatillisesta koulutuksesta, vaan elämäntilanteesta, maailmankatsomuksesta, omakuvasta ja – sivistyksestä. Siksi olisi syytä puretua esimerkiksi ylisukupolvisiin ongelmiin ja niiden luonteeseen.

Mitä sanottavaa kristillisellä diakonialla on siihen, että ongelmat ovat osassa kansaa vaikeutuneet ja monimutkaistuneet? Psykososiaalisiin ongelmiin liittyy usein myös huono terveys. Samalle yksikölle tai perheelle voidaan määrittää sen seitsemän diagnoosia tai ongelman määrittystä, mutta mikään niistä ei ole se päällimmäisin, jonka kautta vyyhteä voitaisiin lähteä purkamaan. Eräät tutkijat – kuten Markku Sotarauta – puhuvat ns. ”ilkeistä ongelmista” tavallisten, ”kesyjien ongelmien”, rinnalla. Näitä ilkeitä ongelmia vain tulee piirittää monelta suunnalta.

Tämän ilmiön tunnemme päihdekentällä: itse varsinaiseen alkoholi-, huumet- tai sekakäytön ongelmiin liittyy monenlaista yhteiskunnallista osattomuutta, mielenterveysongelmia ja terveysongelmia. Yhteiskuntamme yhden suurimman ongelman, laajan ja pitkittyvät työttömyyden kohdalla ongelma näkyy siinä, että työttömyydellä on noin 80 000 ihmisen kova ydin.

Globalisaation haasteet diakonialle

Strategia-asiakirja silmittelee vuotta 2010. Varovainen linjaus on paikallaan, koska vuonna 2003 ilmestynyt paperi käsittelee melko lyhyesti viime vuoden eli vuoden 2004 keskeisintä yhteiskunnallista pohdintaa globalisaatiosta ja sen vaikutuksista. Keskustelunaihe on kristityille - kansainväliseen vastuun toteutuneille - kiu-sallinen: Onko kyseessä taloudellisten voimien tekemä maailmanlaajuinen ta-saus, jossa oikeudenmukaisuus tapahtuu työn ja sen mukanaan tuoman hyvinvoinnin siirtyessä köyhiin maihin? Johtaako tämä kehitys kuitenkin omassa yh-teiskunnassamme syvenevään eriarvoistumiseen: rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät? Niin näyttäisi tapahtuvan: rikkain väestönosa on riuttaissut itsensä

aivan uusiin tulotasoihin ja köyhimpien suhteellinen asema on heikentynyt. Tämä kehitys saattaa muuttaa yhteiskuntamme ennennäkemättömällä tavalla, ellei suunnan muutosta saada aikaan.

Lopuksi on todettava, että aikamme haasteiden mietiskely voi johtaa hyvän toiminnan halvaantumiseen. Siksi on hyvä, että strategia-asiakirjassa mennään myös yksinkertaisiin perusasioihin: kuvaan alkuseurakunnasta, jossa pelastus ja uusi rakkauden täyttämä elämä nivoutuivat yhteen. Diakonia on uskon synnyttämän elämäntavan ilmaus. Siinä se on – ja siitä se hakee uomansa.

KIRJALLISUUS

Veikkola Juhani (toim.): *Vastuun ja osallisuuden yhteisö*. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9. Helsinki 2003. 52 s.

Kahdeksan teesiä vallankäytöstä

Jukka-Pekka Fabrin

Ensimmäiseksi vallankäyttö, joka ilmenee instituution oikeudessa määritellä hyve ja tavoiteltava elämäntapa. Tämän näkökulman mukaan diakoniatyössä hyvää ei tehdä siksi, mitä tekeminen vaikuttaa tai siksi, että ihmistä autetaan, vaan siksi, että teko sinänsä on hyveen seuraus. Tästä seuraa, että hyveellisyysperustuvassa auttamisessa on aina kysymys ihanteellisempaan pidetyn hyvän ja auttamisobjektin kohtaamisesta. Tavoitteena ei ole tasa-arvon saavuttaminen tai yhteisöllisyyden kokeminen vaan harjoitettavan hyveen näkyvyys. Autettavien läsnäolo hyveellisen elämänpiirissä on välttämätöntä, jotta hyve saisi oikeutuksensa. Tässä vallan tiettyä rakennetta ylläpitävässä työskentelymuodossa on siis todennäköistä, että auttajan ja autettavan välille ei voi muodostua tasavertaista kumppanuutta.

Toinen valtajärjestelmän kuvaus ei koske mitenkään erityisesti diakoniatyötä, mutta asiakastyöhön liittyvä peruskehys on ilmeinen. Erilaisten totuusjärjestelmien varsin yleisenä ja keskeisenä tavoitteena on luoda organisoitumista ja järjestystä ihmisten arkeen. Ihmisyhteisöjen omaksumissa tavoissa ja pyrkimyksissä on helppo havaita samankaltaisuuksia tässä asiassa riippumatta siitä, millaisen totuusjärjestelmän edustajista on kyse. Myöskään sillä ei näytä olevan merkitystä, pitävätkö ihmiset tapanaan käydä kirkossa, moskeijassa tai jossakin muussa palvontapaikassa. Normit ja arvot, kulttuuri ja yhteiskuntaryhmät ovat usein näiden järjestelmien ilmaisumuotoja. Näin meille tarjoutuu mahdollisuus tarkastella sitä vallan käytännöllistä muotoa, joka näyttäytyy ihmisyhteisöjen harjoittamien siirtymäriittien monopolisoinnissa.

Monopoliaseman olemassaolo on helppo havaita. Elämän eri vaiheet (esim. syntymä, aikuistuminen, parisuhde ja kuolema) ovat jostakin syystä olleet aina erilaisten muotomenojen viettoaikoja. Ainakin kristillisessä traditiossa siirtymäriitteihin liittyvät käsitykset ovat muotoutuneet varsin todennäköisesti ainakin osaksi poliittisten tavoitteiden ja valtaintressien vaikutuksesta. Skeptikko voisi kysyä tässä yhteydessä vaikkapa sitä, mitä tapahtui esimerkiksi alkuseurakunnan yhteydelle silloin, kun yhteisen leivän jakaminen muuttui riitiksi. Kuinka nöyränä, nöyryytettynä tai kyykyssä ihmisen pitää olla, jotta osallisuus yhteisön kes-

keisissä tapahtumissa olisi mahdollinen. On todettava, että tämä vallankäytön muoto on ilmeisesti merkittävästi vähentynyt modernisaatioprosessin myötä.

Kolmanneksi diakonian arjessa esiintyy myös valtaa, joka näyttäytyy työntekijän oman välttämättömyyden perusteluissa. Tällöin auttamistyöntekijän ajatuksena on luoda sellaisia asiakkuutta tuottavia prosesseja, joiden turvin tehdyn työn tarpeellisuus ja välttämättömyys tulee osoitetuksi. Toimintastrategiat tähtäävät asiakkuutta vahvistaviin työskentelymalleihin. Tällöin diakonian mielenkiinto kohdistuu ensinnäkin siihen, miten auttamistyön käytännöt voisivat toteutua niin, että autettavan riippuvuus työntekijästä vahvistuu ja toisaalta siihen, miten "asiakasjono" (sitä tarpeellisempi olen, mitä enemmän asiakkaita hoitelen) käyttäytyy.

Autettavien ihmisten määrä toimii suunnittelun perusteena ja mielenkiinto kohdistuu näin lähinnä jonotuksen hallintaan. Samalla tosin tulee muistaa luoda sellaisia työmenetelmiä, joilla taataan diakoniatyön houkuttelevuus. Olenaista tässä vallankäytön mallissa on työntekijän kyky suunnitella työnsä rajatomaksi. Tämän vallankäytön muodon taustalla lienee sellainen työntekijän ihannekuva, jossa uupumaton sankari liihottaa laupeudentyöstä toiseen. Seurakuntadiakoniassa rajattomalla työotteella näyttää olevan hyvä kasvualusta. Jokainen meistä tuntee ihanteellistettuja uupumiskuvauksia, joissa kaikkensa antanut, sairauslomalle päätyneet työntekijät, saa osakseen ympäristönsä kriittikittöman arvostuksen ja myötätunnon.

Neljänneksi diakoniatyössä voidaan nähdä esiintyvän myös sellaista valtaa, joka ilmenee eräänlaisena kulttuurikoodauksena. Kristillisen perinteen sisältö voi määrittellä työntekijän käsitystä omasta itsestään toisten palvelijana merkittävällä tavalla. Tällöin ammatti-identiteetti ei ole edes osin muotoutunut sosiaalisten todellisuuksien ja sosiaalisten suhteiden summana, vaan se nousee tradition tarjoilemasta mielikuva-aarteistosta. Auttajan tulee olla mm. nuhteeton, pyyteetön, hajuton, altruisti ja nöyrä. Asiakkaan kohtaamiseen kuvatun kaltainen perinneongelma voi aiheuttaa sellaisen tilanteen, joka estää autettavan ihmisen kohtaamisen tehokkaasti. Kulttuurikoodauksen näkyvät symbolit tuottavat olosuhteet, jossa kristillinen kohtaamisretoriikka ohittaa tavoitteen tai halun kohdata ihminen osallistavassa mielessä. Tavallisinta on, että työntekijä puhuu ja harjoittaa kohtaamistyötä siten, kuin hän olettaa asiakkaan odottavan seurakunnan työntekijältä tämän tapahtuvan ja vastalahjaksi autettava pyrkii käyttäytymään siten, kuin hän olettaa, että seurakunnan työntekijä odottaa hänen käyttäytyvän. Varsinainen ihmissuhdetaitosuorite, jossa valtarakenne hukuttaa molempien äänet.

Viidenneksi on muistutettava norminlausumisoikeuteen liittyvästä valtarakenteesta. Diakoniatyössä lausutut käsitykset ihmisen oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta, kuullaan helposti myös oikean ja sallitun elämän tulkintoina. Normin lausuminen voi olla ohjaavaa tai osallistavaa. Useimmiten lienee kuitenkin niin, että norminlausumisessa on kysymys kaltaistavasta prosessista. Autettavan mahdollisuus etsiä ja löytää osallistava yhteisö tuskin toteutuu siellä missä osallisuuden ennakkoehdot ovat määritelty voimakkaasti rajaaviksi. Toisaalta on niin, että tämä vallankäytön muoto mahdollistaa sen, että voidaan normittaa osallisuuden oikeutus niin tiukaksi, että jäljelle jää vain omat kaverit ja muuten mieluisat tyypit.

Kuudenneksi valtarakenne voi kehittyä myös taloudellisen auttamisen yhteydessä. Diakoniatyö on joutunut ottamaan vastuuta kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten hädän lievittämisestä myös taloudellisen avustamisen keinoin. Unelma hyvinvointivaltiosta on karkaamassa yhä etäämmälle ja kansalaisyhteiskunnan toiminta pitää sisällään monimuotoisen auttamisverkoston. Diakonian harjoittama taloudellinen avustaminen omaa pitkän historiallisen jatkumon. Ollakseen tehokasta, diakoniassa toteutettavan taloudellisen avustamisen tulisi välttämättä integroitua yhteiskunnassamme olevaan etuusjärjestelmien muodostamaan suojaverkkoon. Tämä puolestaan edellyttäisi, että diakoniatyöntekijät tekisivät sujuvaa yhteistyötä verkostoutuneesti eri toimijoiden kanssa.

Auttamistyön ammattilaisuuteen kuuluu luovuttamattomana osana riittävä sosiaaliturvajärjestelmän tunteminen sekä sosiaalivakuutuksen että sosiaalihuollon alueilta. Siellä, missä yhteistyöjärjestelmät ovat kunnossa, myös taloudellinen auttaminen toimii asiakkaan parhaaksi. Diakoniatyössä on kuitenkin se riski, että työntekijä ryhtyy määrittelemään taloudellisen auttamisen perusteita ns. mu-tu –perusteisesti, tai vaihtoehtoisesti asiakkaan vetoamiskyvyn perusteella. Tällöin on suuri mahdollisuus ajautua käytännölliseen vallankäyttöön asiakkuuden ja auttamisen kysymyksissä.

Seitsemänneksi auttamistyössä saattaa esiintyä valtaa, joka rakentuu uskon tulkintojen sisälle. Häpeän ja syyllisyyden rakenteet ovat usein vahvempia, kuin voimaannuttaminen ja asiakkaan subjektiuden korostaminen. Esimerkkinä tässä vallankäytön muodossa voisi olla vaikkapa tilanne, jossa palveluiden saamisen ehtona on esimerkiksi kääntyminen, uskoontulo, julkinen syntien tunnustaminen seurakunnan edessä tai muu vastaava painostuskeino.

Kahdeksas valtanäkökulmani lähestyy asiaa päinvastaisesta suunnasta, kuin aiemmat seitsemän. Tässä ajattelen valtaa, jota kohdistetaan kaikkein heikoim-

massa asemassa olevien ihmisten auttamistyössä mukana oleviin työn toteuttajiin, siis esimerkiksi diakoniatyöntekijöihin. Laskelmoiva kvartaalikapitalismi tuottaa syrjäyttäviä prosesseja. Niiden uhrit ovat tyypillisimmillään niitä ihmisiä, joiden etua eivät mitkään korporaatiot tai edunvalvontajärjestöt valvo. He ovat “ei kenenkään ihmisiä”. Laskelmoiva voitontavoittelu valjastaa hyveitä etsivät auttajat siivoamaan “markkinatalouden” syrjäytymistuotteita silloin, kun tasausjärjestelmistä ja suojaverkoista luovutaan voitonjanon edessä. Ja diakonia suosuu. Onneksi tälläkin saralla diakoniavaikuttajien aktiiviset esiintulot ja keskustelun avaukset ovat yleistyneet. Konkreettisen auttamistyön rinnalla kulkee siis luovuttamattomasti yhteiskunnallinen keskustelu siitä, miten hyvinvointia jaetaan.

Kuinka lähestyä uskontoa ja hyvinvointia eurooppalaisessa perspektiivissä

Anne Birgitta Yeung

Welfare and Religion in European perspective (WREP)

– tutkimushankkeen esittely

Länsi-Euroopan käydessä parhaillaan läpi taloudellisia ja sosiaalisia murroksia, ryhmä sosiologeja kiinnostui kirkkojen yhteiskunnallisen sosiaalialan roolin kartoittamisesta ja syvemmästä ymmärtämisestä. Kansainvälisen vertailevan tutkimusprojektin *Welfare and Religion in European Perspective (WREP)* taustan muodostavat useat yhteiskunnalliset prosessit, kuten erityisesti yksilöllistyminen, perinteiden muuttuva rooli, globalisoituva talous ja talouden viimeaikaiset nousu- ja laskusuhdanteet. Tutkimusprojektia ovat motivoineet myös haasteet kuten uusköyhyys, työttömyys sekä siirtolaiskysymys ja myös väestön ikääntyminen. Tällä hetkellä puhutaan kolmannen sektorin keskeisyydestä, sosiaalitaloudesta, kirkkojen ristipaineisesta roolista ja monista muista muutostrendeistä ja haasteista. Juuri tässä murroskohdassa uskonnollisten instituutioiden hyvinvointityön ja sosiaalisen vastuun roolia haluttiin tutkia tarkemmin.

WREP-tutkimusprojektin tavoitteena on tutkia ja verrata kirkkojen roolia sosiaalisen hyvinvoinnin turvaajina kahdeksassa maassa (Suomi, Ruotsi, Norja, Englanti, Saksa, Ranska, Kreikka ja Italia). Miksi juuri nämä maat tutkimuksen kohteina? Tavoitteena oli saada mahdutettua hallittavaan joukkoon maita mahdollisimman suuri yhteiskunnallinen ja uskonnollinen varianssi:

- Suomi, Ruotsi, Norja (luterilainen kirkko, sos.dem. yhteiskuntajärjestelmä)
- Englanti (anglikaaninen kirkko, liberaali yhteiskuntajärjestelmä)
- Saksa (useat kirkot, korporatiivinen yhteiskuntajärjestelmä)
- Ranska ja Italia (katolinen kirkko, korporatiivinen yhteiskuntajärjestelmä)
- Kreikka (ortodoksinen kirkko, korporatiivinen yhteiskuntajärjestelmä)

Tutkimusta koordinoidaan Uppsalan yliopistosta, diakonian tutkimukseen keskittyvästä DVI-instituutista. Hanketta johtavat professorit Anders Bäckström (DVI, Uppsala) ja Grace Davie (University of Exeter).

Suomi muodostaa kirkon hyvinvointityön osaltaan kansainvälisestäikin kiinnostavan tutkimusmaan nähdäkseni erityisesti neljästä syystä: useat yhteiskunnalliset prosessit (mm. teollistuminen) tapahtuivat meillä myöhään ja hyvin

nopeasti, meitä kohtasi ainutlaatuisen kova talouslama 1990-luvulla, olemme uskonnollisesti ja kulttuurisesti sängen homogeeninen maa ja viimeaikaiset prosessit (mm. uusi uskonnonvapauslaki v. 2003) tuovat jännitteitä sosio-kulttuuriseen kontekstiimme.

WREP:in tutkimusajanjakso kattaa kokonaisuudessaan vuodet 2003-2006, aineistot on kerätty pääosin vuonna 2004. Suomen WREP-tutkimus muodostaa osan prof. Eila Helanderin vetämää, Suomen Akatemian rahoittamaa Kirkot ja EU -tutkimushanketta. Suomen WREP-hankkeesta vastaa juuri prof. Helander ja tutkimustyön toteuttaa allekirjoittanut. Ensimmäisinä kansainvälisen projektin tuloksina on jo julkaistu antologia (N. E. Beckman (toim.) *Welfare, Church and Gender in Eight European Countries*. Uppsala: DVI. 2004), jossa jokaisen maan sosiaalinen konteksti ja pääkirkon keskeisimmät roolit esitellään tarkemmin.

WREP-hankkeen erityishuomionkohteena on kolme teemaa: sosiologinen tilanneanalyysi sekä tulosten teologinen pohdinta ja gender-analyysi. Tutkimus on metodiselta otteeltaan laadullinen; tavoitteena on ymmärtää ruohonjuuri-perspektiivistä käsin, mitä kirkko sosiaalisen hyvinvoinnin saralla tekee, miten se itsensä ja roolinsa ymmärtää ja mitä siltä odotetaan. Tästä syystä tutkimus toteutetaan kussakin maassa yhdessä tapauskaupungissa, Suomessa Lahdessa. Kussakin kaupungissa perehdytään seuraavaan viiteen teemaan:

- pääkirkon paikallistason toiminta sosiaalisessa hyvinvoinnissa
- julkisen sektorin näkemykset kirkon roolista
- kansalaisten näkemykset kirkon roolista
- kirkon yhteiset teologiset ja eettiset kannanotot
- erityisenä huomion kohteena sukupuolten roolit.

Tutkimuksen otteen aineistolähtöisyys näkyy myös esimerkiksi siten, ettei kirkon sosiaalista vastuuta rajata vain diakoniatyöhön, vaan erilaisten aineistojen kautta pyritään hahmottamaan, miten seurakuntien työntekijät itse hahmottavat kirkon sosiaalisen vastuun alan ja roolin.

Suomen WREP-tutkimuksen aineistokeruu Lahdessa on saatettu valmiiksi. Kaikkiaan kerättiin seurakuntayhtymän työntekijäkysely (N100) ja työntekijähaastattelut (N35), haastattelut johtavien virkamiesten kanssa (N10) sekä ryhmähaastatteluja paikallisten kansalaisten kanssa (10 ryhmähaastattelua, ryhmät 3-30 henkeä). Läpi käytiin myös suuri määrä muita aineistoja, kuten lehdistö-analyysi 1980-luvun puolivälistä tähän päivään. Aineistonkeruussa ja -analyysissä on käytetty tutkijan työkaluna mm. seuraavan kuvion kaltaisia käsite- ja hahmotuskarttoja:

**Hyvinvointivastuun
jakautuminen
Lahdessa**

Keskeisin kiinnostuksen kohde:

Kirkon sosiaalinen työ

- aktiviteetit ja toiminta; traditiot ja muutokset
- haasteet, innovaatiot, toiveet
- kirkon sosiaalisen työn tavoitteet ja arvot
- toiminnan painopisteet ja visiot
- suhde muihin paikallisiin toimijoihin
- yhteistyö muiden toimijoiden kanssa (toiminta, roolit, tavat, vastuunjako, haasteet, esteet, tulevaisuus...)
- kirkon imago ja näkyvyys
- muiden toimijoiden odotukset ja pyynnöt
- kirkon odotukset ja toiveet muille instituutioille
- retoriikka ja kieli
- perustelut ja motiivit sosiaaliselle työlle
- sosiaalisen ja hengellisen suhde kirkossa
- uskonnollisuus ja hengellisyys sosiaalisessa työssä
- vapaaehtoistoimijoiden rooli
- kirkko palveluinstituutioon

**Kunnan sosiaalinen työ
ja kunnan johtavien virkamies-
ten näkemykset**

- aktiviteetit ja toiminta; traditiot ja muutokset
- haasteet, innovaatiot, toiveet
- kirkon imago ja näkyvyys
- suhde kirkkoon
- näkemys kirkon toiminnasta, ydintehtävistä, roolista
- yhteistyö kirkon kanssa (toiminta, roolit, tavat, vastuunjako, haasteet, esteet, tulevaisuus...)
- yhteistyö muiden toimijoiden kanssa
- vapaaehtoistoimijoiden rooli
- toiveet ja odotukset kirkolle

**Kansalaisten näkemykset
ja odotukset**

KUVIO 1. Työkalu kirkon hyvinvointityön tutkimiseen

Mahdollista on, että Lahdessa – tai vaihtoehtoisesti koko maan tasolla – toteutetaan lähitulevaisuudessa vielä Suomen WREP-tuloksille rakentuva kattavampi kysely koskien asenteita suhteessa kirkon hyvinvointityöhön. Tähän, kuten muihinkin teemoihin, tutkijat kuulisivat mielellään diakoniatyön kentän toimijoiden aatoksia ja ideoita. Tutkimustuloksia tullaan hyödyntämään työvälineinä ainakin Lahdessa myös koulutuksessa ja keskustelutilaisuuksissa sekä esittelemään mm. Diakoniatyöntekijöiden Liiton päivillä Helsingissä syksyllä 2005.

Seuraavina WREP-hankkeessa julkaistaan jokaisen maan alustavat empiiriset analyysit antologiana (syys 2005), artikkelikokoelma kattaen maiden lopuraportit (v. 2006) ja erillisanalyysit koskien gender- ja teologia-teemoja (molemmat v. 2006). Jäämme odottamaan erityisesti kansainvälisen vertailun – toivottavasti kiehtovia – tutkimustuloksia. Jatkossa on myös tavoitteena, että WREP-hanke laajenisi Itä-Eurooppaan. Sekä uusia maita (mm. Latvia ja Kroatia) että aiempaa kahdeksaa maata koskien on jo kirjoitettu uusi alustava tutkimussuunnitelma. Tavoitteena on, että WREP laajenisi WAVE:ksi, jossa huomio kohdistuisi hyvinvointiin, arvoihin ja tasa-arvoon (*Welfare and Values in Europe: Transitions Related to Religious, Minority and Gender Equity*, eli WAVE). Paljon on kuitenkin kiinni kansainvälisten rahoittajien suopeudesta ja innostuneisuudesta.

Lisätietoja WREP-hankkeesta projektin nettisivuilta
(<http://www.student.teol.uu.se/wrep/>)

Kärsimyksen nykypäivää suomalaisessa maastossa

Honkasalo Marja-Liisa, Utriainen Terhi & Leppo Anna (toim.): *Arki satuttaa.* Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Vastapaino, Tampere 2004. 286 sivua.

Tämän teoksen tutkijaryhmän tarkoituksena on lähestyä etnografisin ottein joitakin oman yhteiskuntamme kärsimyksiä ja kertoa niiden kautta yhteisen moraalisen maailmamme perustoista, ehdoista ja hauraista kohdista. Tutkijoiden tarkoituksena on löytää asenne, joka ei mystifioisi ja välineellistäisi eikä toisaalta rationalisoisi ja esineellistäisi omaa ja toisen ihmisen kärsimystä. Tässä on mielestäni onnistuttu erinomaisesti, jota kuvaa mm. se, että teoksen eri tutkijoiden kirjoittamat artikkelit ovat myös itsenäisiä puheenvuoroja suomalaisessa yhteiskunnassa koetusta kärsimyksestä tänä päivänä. Artikkeleiden tavoite on kärsimyksen uudella tavalla näkeminen ja tulkintojen rajojen osoittaminen. Yksi syy kärsimyksen uudella tavalla näkemisen onnistumiselle on tutkijan oma positio. Tutkijan paikka kirjan artikkeleissa on asetettu oman tietämisen ja hallinnan tunteen vastustamiseen ja ainakin hetkelliseen unohtamiseen. Tutkijan tärkein tehtävä näissä etnografioissa on kuuntelijan ja katsojan osaan asettuminen sellaiselle etäisyydelle, jossa ei vaarannu kärsimyksen tartunnalle siinä määrin, että tutkimuksesta voi lukea ainoastaan tutkijan oman kuvan, kuten Utriainen kuvaa.

Kirjan toisessa luvussa "Kärsimyksestä ja kulttuurin murroksesta" tuota edellä mainittua tutkijan paikkaa pohtii mm. Susanne Ådahl osallistumalla ja toimimalla lounaissuomalaisen maanviljelyskulttuurin vuosikymmenten aikana läpikäyneessä murroksessa. Siinä viljelijät kokivat menettäneensä kaiken, myös sukupolvien toisiinsa sitovan jatkuvuuden, jossa elämän tarkoitus katoaa. Tutkijan positio on samalla paralleeli maanviljelystaitojen näkemällä ja tekemällä opittuun, aistien kautta paikkaan ja historiaan asettumiseen. Näkeminen syntyy yhdessä tekemisestä, ei ulkopuolelta tulevasta kontrollista. Pelkät haastattelut olisivat olleet ulkopuolista katsetta ilman kohtaamisen ja yhteisen elämisen tuomaa näkemistä. Ådahlin artikkeli tuo myös mielenkiintoisen rinnastuksen Michael Foucaultin (1973) klassikkoon "Tarkkailla ja Rangaista". Tutkija näkee

EU:n jatkumona Foucaultin näkemykseen yhteiskunnan eri koneistojen tarkkailuvasta roolista. Tätä roolia EU edustaa maanviljelijöille, mikä tekee "hyvän" maiseman tuottamisen mahdolliseksi. Tämä on maanviljelijöiden kärsimyksen keskeinen syy. Tuo ulkopuolinen tarkkaileva katse jäsentää ja erottaa maanviljelijöiden sisäpuolen kärsimystä, joka liitetään hyvään, normaaliin maaseudun arkeen, kovaan työhön ja vastoinkäymisiin liittyvään tarkoituksenmukaiseen kärsimykseen. Oleellista tässä teoksessa on elettyyn kokemukseen nojautuva katse, joka pystyy havaitsemaan eron arvokkaan ja pirstovan kärsimyksen välillä. Ulkopuolelta tuleva katse ei näe tätä eroa, mikä tuottaa lisää kärsimystä niille, jotka joutuvat tarkkailun ja kontrollin kohteiksi. Maanviljelyskulttuurin murros Ådahlin artikkelissa samoin kuin Marja-Liisa Honkasalon pohjoiskarjalaista elämän "ahtaaksi" muotoutumista kuvaavassa artikkelissa on esimerkki siitä, että tutkittaessa kärsimystä on erittäin tärkeä nähdä miten ja millaisissa historiallisissa, yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa prosesseissa kärsimys syntyy, muotoutuu ja muuttuu.

Kirjan kolmas osa "Kärsimys, erot ja tulkinnat" sisältää vahvoja puheenvuoroja Marja Tiilikaisen somalinaisten, Salome Tuomaalan abortin kokeneiden ja Juha Soivion sepelvaltimotautiin sairastuneiden kärsimyksistä, sen toisin näkemisestä. Tiilikainen haastaa suomalaisen palvelujärjestelmän näkemään yhteisöllisiä ja rituaalisia tapoja ilmaista kärsimystä ja surua, mutta toisaalta näkemään tässä hetkessä välttämätönkin vaiettu kärsimys ja välittämään kokemus, että kuuntelemisen sijaan myös autetaan. Tuomaala haastaa näkemään abortin tekijän surun ruumiin rikkoutumisena, salaisuuden kantamisena eli yhteisten sanojen puuttumisena, sekä oman toimijuuden halvaantumisen sijaan, että ohitettaisiin suru ja kärsimys syntisen naisen katumisena tai emansipatorisen naiskuvan ylijäämänä. Soivoin artikkelissa puolestaan sepelvaltimotaudin kokeiden kärsimystä ja lääketieteen kovuutta ei tulisi laittaa vastakkain vaan rakentaa yhteinen kokemus hoitajan tai lääkärin ja potilaan epävarmuudesta.

Kirjan viimeisessä luvussa "Kärsimys ja kulttuurinen jatkuvuus" Vilma Hänninen ja Senni Timonen pohtivat kansanperinteen "huolta" ja nykyistä "masennusta". Näitä kahta kulttuuria erottaa perinteen huolen kiinnittyminen selkeästi luontoon, sen kuviin, siinä puhumiseen ja sen kanssa puhumiseen. Nyky-yhteiskunnan masennus näyttää olevan etääntynyt luonnosta ja ehkä siksi vielä enemmän yksin. Kun nykytasennus yrittää itsemurhaa, runojen "huolellinen" eristänee ajatuksen esim. toiveeksi syntymättömyydestä. Merkittävää on molempien aineistojen yhteinen piirre sosiaalisten suhteiden keskeisyydestä kär-

simyskokemuksessa. Tämä osoittaa tutkijoiden mukaan mm. sen, ettei ihmisen perimmäinen riippuvuus yhteydestä toisiin näytä kadonneen. Tämän jakson viimeinen Terhi Utraisen artikkeli kokoaa ja jäsentää kärsimyksen luentaa suojaavien kehyksien ja alastoman käristyksen käsitteiden avulla.

Kirjan johdantoluku on tutkimusartikkeleita teoreettisempi kuvaus kärsimyksen ja pahan historiasta, niiden ratkaisuyrityksistä eri aikoina. Tässä osassa pohditaan mm. teodikeoiden vastausta tai pahuuden ongelman käytännöllisiä ratkaisuyrityksiä eri aikakausina. Peruskysymyksenä historiallisissa selitysmalleissa ja suhteesta pahaan on pahan poistaminen vai sen hallitseminen. Tutkijoiden tarkoituksena on tässä teoksessa osoittaa ajassamme olevia kärsimystä oikeuttavia malleja olemalla mm. kriittinen individualisoivia ja naturalisoivia selitysmalleja kohtaan. Johdanto-osassa kuvataan myös eri näkökulmista kärsimyksen tutkimisen etnografisia mahdollisuuksia. Tutkijat hahmottavat kärsimyksen tutkimisen vaikeaa maastoa antropologian, sosiologian perinteentutkimuksen ja naistutkimuksen alueilla. Yhdistäväksi tekijäksi edellisillä alueilla he hahmottavat halun tutkia ihmisenä olemista sen varjoalueilla.

Kirjan lähtökohtana on, että kärsimys ei ole vain teologis-metafyysinen kysymys, vaikkakin se on vähintään historiallisesti sitä, ja että kärsimystä voi ja pitää tutkia myös oman yhteiskuntamme kontekstissa. Kirjan lähtökohta suomalaisessa yhteiskuntatieteessä on haastava. Kärsimyksen käsite on tuotu Suomessa yhteiskuntatieteen ja kulttuurin tutkimuksen piiriin vasta viime aikoina, ja kärsimyksen määrittelemisen onkin tämän kirjan selkeä ansio. Määrittelemistä kuvaa se, ettei sitä edes yritetä tehdä tyhjentävästi, vaan erilaisten lähestymistapojen ja sekä eurooppalaisten että yhdysvaltalaisen sosiologien ja antropologien kautta. Ainoaksi yhdistäväksi tekijäksi toimittajat sanovat kärsimyksen käsittelemisen merkityksenantoina merkityksenantokyvyn ääri rajoista ja niiden kohtaamisesta ja sietämisestä. Kärsimyksen he ymmärtävät ihmisen otteen uhatuksi joutumisena kiinnipitävästä maailmasta, tai että merkityksiä luova ja kiinnittävä kehys kyseenalaistuu. Kehykset voi mieltää konkreettiseksi keinoksi pitää ihmisestä kiinni maailmassa ja näiden hajoaminen tuottaa myös sinällään kärsimystä, jota tutkija kuvaa kehyskärsimykseksi.

Toinen kärsimyksen jäsentämisen tapa on elämästä kiinni pitävän otteen kirpoaminen. Jos kehys pitää kiinni, ote taas tuo ja vie yhteyteen sosiaalisen maailman kanssa. Tärkeäksi nousee kysymys, millä tavoin ja kenen ehdoilla ihmiset ottavat jokaisen uuden tulokkaan vastaan, pitävät hänestä kiinni ja sitovat hänet yhteyteensä. Tuo ajatus on mielenkiintoinen tätä kirjaa luettaessa, koska artikkeleissa kuvataan kärsimystä, jossa sen kokijat ovat esim. erilais-

sa välitiloissa tai yhteisöön ulkopuolelta palaavia. Kehysten ja otteen käsitteet ovat merkittäviä koko kirjan avautumisen kannalta, koska kirjan ajatus Utraisen mukaan on etnografisella tutkimuksella lähietäisyydeltä ja erityisesti ajallis-paikallisissa konteksteissa kuvata analyttisesti otteiden ja kehysten suhteita ja niiden välistä dynamiikkaa.

Tutkijaryhmän puheenvuoro ja ote suomalaisen käristyksen tutkimisesta on intensiivinen lukukokemus, joka antaa paljon erilaisia lukemisen ja jäsentämisen tapoja niin historiassa, kulttuurissa, yhteiskunnassa kuin omassa sisäisessä kokemusmaailmassakin olevalle kärsimykselle. Kirjaa voi suositella lämpimästi ihmisten kokemusmaailmojen kanssa työtätekeville samoin kuin kelle tahansa asiasta kiinnostuneelle. Kirja tarjoaa samaistumispiintoja ja myös käsityksen lievittämiseen tähtääviä näkökulmia erilaisissa konteksteissa. Siinä ei vähätellä tai vertailla kärsimyksiä vaan erilaisen kokemuksen oikeutukselle jää tilaa.

Kati Turtiainen
kati.turtiainen@jkl.fi

Sosiaalityöntekijän ei tarvitse olla nainen

Kuronen Marjo, Granfelt Riitta, Nyqvist Leo & Petrelius Päivi (toim.): *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja 2004. Juva: PS-kustannus. 296 s.

Suomalaista sosiaalityötä ei alalla mielletä konkreettiseksi hoivatyöksi, vaan pitkää koulutusta edellyttäväksi ammatilliseksi taitotyöksi. Silti se määrittyy kulttuurisissa mielikuvissamme naisten hoiva-ammattiksi. Ovathan naiset vuosisatoja sisäistäneet heihin kohdistuvia huolenpitovaatimuksia. Itse asiassa naiset on hyväksytty suomalaiseen yhteiskuntaan juuri hoivan kautta, yhteiskuntaäiteinä. Naisten ammatti sosiaalityö onkin, sillä yli 90 prosenttia alan työntekijöistä on naisia.

Sukupuoli ja sosiaalityö on 11 sosiaalityön tutkijan kirjoittama artikkelikokoelma vuosikirjana. Ensimmäinen artikkeli paljastaa sukupuolesta käytävän teoreettisen keskustelun vaikeataajuisuuden. Miten sukupuolesta voi saada kiinni,

jos sukupuolen käsite on jatkuvassa liikkeessä? Kaksi seuraavaa artikkelia pysähtyvät sosiaalityöntekijän sukupuoleen. Seuraavat kirjoittajat lähestyvät sukupuolistamisen käytäntöjä erilaisista näkökulmista, etenkin asiakkaiden arkielämän konteksteissa. Parisuhdeväkivallasta kuljetaan koulukodin nuoriin ja heidän luotaan inestien uhreihin. Sen jälkeen käydään asunnottomien naisten ja miesten luona, kysytään miehen kotia ja sitten käydään läpi sosiaalityön kriittistä arviointia sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana. Lopuksi pohditaan empowerment -käsitettä sosiaalityön käsitteenä. Viimeisessä kapaleessa tulee ilmi, kuinka vähän Suomessa on ollut välineitä feministisesti orientoituneen sosiaalityön kehittämiseen. Sekä ammattina että tutkimuksena suomalainen sosiaalityö on näyttäytynyt sukupuolineutraalina, jopa sukupuoli-sokeana.

Miksi sosiaalityötä on vain vähän analysoitu naisten ammattina? Johdannon mukaan yksi syy on siinä, että tasa-arvon ideologia syrjäytti sukupuolieron kysymykset 1960-70-lukujen vaihteessa. Sosiaalityön ”naisuuden” ilmenemisen ja vaikutuksen tutkimista ei katsottu tarpeelliseksi. Itse väitän, että sukupuolisoikeus juontaa jo kauempaa, siitä, miten ammatteja on luotu ja organisoitu. Varsinainen professionaalistuminen on ollut miehistä aluetta.

Kirjan ensimmäisellä sivulla lähteenä vilahtava Regina Kuntzelin tutkimus ensimmäisistä sosiaalityön ammattilaisista valaisee naisten kamppailua ja myös historian sisarten keskinäistä kamppailua. Samanaikaisesti kun naiset kamppailivat uusien naisammattiansa asemasta ja arvostuksesta, heidän oli otettava etäisyyttä perinteiseen naisiseen rooliinsa. Ensimmäiset sosiaalityöntekijät yksinhuoltajien auttajina ottivat selkeän irtioton uskonnollisiin pelastajanaisiin. Objektiviivinen tiede ja diagnoosit loivat uskottavia naisammattilaisia. Myös miehiä uskottiin saatavan alalle, kun tieteellinen käsikirjoitus ja koulutus syrjäyttäsivät evankeelisen ja feminiinisen eetoksen. Kutsumuksen ja palvelun tilalle tuli työ ja asiantuntijuus. Valta siirtyi aatteen naisilta profession naisille.

Lähes 100 vuotta myöhemmin sosiaalityöllä on edelleen naisinen imago ja heikko palkka. Miehiä odotetaan yhä ja samalla näiden pelätään valtaavan alan johtotehtävät. Kirjan kolmannessa luvussa **Jorma Hänninen** nostaa esille sosiaalityön mieskysymyksen pohtimalla, mitä sosiaalityö huoltapitävän vallan institutionaalisena merkitsee alalla toimivien miesten ja maskuliinisuuden kannalta. ”Sosiaalityö ei merkitse miehille pelkkää vallan menetystä ja miehenä olemisen uhkaa, vaan myös mahdollisuuksia”. Käy ilmi, että sosiaalityö on ammattikäytäntönä asiakkaiden toimeentulon, elämäntavan ja moraalin kontrolloimista. Siinä tuoksuu toimenpidekeskeisyys, byrokraattisuus ja teknisten välineiden käyttö,

managerismi, tuloksellisuusajattelu ja asiakkaiden luokittelu. Ehkä sosiaalityö onkin sangen miehistä?

Hänninen artikkelissa ei pyritä sosiaalityön naisnäkökulman mitätöimiseen, vaan tasapainoon naisen ja miehisen välillä. "Huoltapitävä valta uusintaa yhtä lailla miehistä ja naisista tapaa pitää huolta...Mitä epämaskuliinista oikeastaan on huolenpitotyössä." Hänninen ehdottaa huoltapitävälle miesvallalle sosiaalityössä tunteiden käsittelyä, heikommista välittämistä ja heidän puolustamistaan. Kapea maskuliinisuuden malli murtuu. Ongelmaksi taitaa jäädä, että käytännössä miehet eivät juurikaan jää asiakastyöhön vaan siirtyvät hallintoon ja kehittämistehtäviin.

Lähtökohtaisesti sosiaalityö tunnistetaan kirjassa sosiaalisena kontrollina. Sen tavoitteena on yhteiskunnan haavoittuvimpien jäsenten suojelu. Sosiaalityössä ei siis ole kysymys ihmisten elämänlaadun parantamisesta yleisesti, vaan sellaisesta toiminnasta, jonka avulla yhteiskunta määrittelee vähimmäisvaatimukset haavoittuvimpien jäsentensä, erityisesti lasten, elinolosuhteille. Selväksi tulee, että molempia tarvitaan alalle – miehiä ja naisia – tukemaan asiakkaiden sukupuolta.

Kirjassa minua puhutteli kaksi asiaa. Tajusin, kuinka hengenvaarallista sukupuolineutraali perheväkivaltadiskurssi on joillekin naisille. Se sokeuttaa väkivallan seurauksille. "Naiset ovat terapiatilanteessa valmiita puhumaan väkivallasta, mutta heidän kokemuksensa kielletään, vaikka väkivallan olemassaolo tunnustettaisiin", kirjoittaa **Leo Nyqvist** parisuhdeväkivaltaa käsittelevässä artikkelissaan. Sitkeässä elää väkivallan oikeutus naisen nalkutuksella ja miehen oikeus heteroseksuaaliseen kontrolliin.

Feministisestä sosiaalityökeskustelusta kirjoittavan **Suvi Keskisen** mukaan postmodernissa feminismissä tavoitteena on muuttaa sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja väkivallan hyväksyttävyyteen liittyviä diskursseja ottamalla huomioon historialliset ja paikalliset kontekstit. Yhteistä naiskokemuksellisuutta ei ole, kuitenkin naisyhteyttä on, kun on kyse ruumiillisen koskemattomuuden puolustamisesta. Feminismi ei silti takaa vallasta vapaata sosiaalityötä saati sisaruutta sosiaalityöntekijän ja naisasiakkaan välillä.

Toinen kirjasta nouseva kokemustieto on sosiaalityöntekijäopiskelijoiden uupumispelko. Artikkelissaan *Naistapaiset hoivaeettiset lähestymistavat sosiaalityössä* **Päivi Petrelius** puuttuu ajankohtaiseen aiheeseen: Miten naiseus, hoiva ja uhrautuminen aina vain kietoutuvat yhteen? Hänen tulkintansa mukaan sosiaalityön opiskelijat kertoivat kasvaneensa hoiva- ja huolenpitovastuuseen jo varhain. Välittämis- ja auttamisorientaatio sukupuolittui heidän puheissaan.

Halu asettua empaattisesti ymmärtämään ja auttamaan asiakkaita tulkittiin usein naisiseksi orientaatioksi.

Työssä uupuvat sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan saa myötätuntoa opiskelijoilta. Kritiikki naisten alisteisesta asemasta sosiaalityössä kohdistuu enemmän itse sosiaalityöntekijöihin kuin naisia alistaviin kulttuurisiin rakenteisiin: "Miksi sosiaalialan naiset ovat niin hiljaa! Hävettää tämä tällainen nöyrystyly ja kiltteys... miksi he eivät puolusta yhtään itseään. Siksikö kun ovat naisia!" Näin syyttää opiskelija liian niukoin resurssein työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä Petreliuksen tutkimuksessa.

On hurjaa kuulla, että koulukodissa pärjätäkseen tyttöjen on opittava esittämään kilttiä, ja kuinka häpeällinen on seksuaalisen väkivallan uhrin identiteetti. **Riitta Granfeltin** artikkelissa *Marginaalitarinoita* nähdään "vangit" ja "narkomaanit" miehinä ja naisina ja itsereflektoidaan: "Yliopistomaailmasta tuleva keskiikäinen naistutkija on aika kaukana kadulla ja huumeluukuissa eläneen, parikymmentä vuotta erilaisia päihteitä käyttäneen nuoren kriminaalimiehen maailmasta".

Lupaavasta otsikosta huolimatta kirjaan ei ole helppo rauhoittua. Olisin viipynyt kauemmin sosiaalityöntekijän sukupuolesta. Nyt sukupuoleen liittyvät riskit irioidat jäävät jotenkin ruumiittomiksi vaikka kontekstuaalisuutta korostetaankin. Vielä tässä kirjassa sosiaalityön tutkijat eivät kysyneet sukupuoliasiaa sosiaalityöntekijöiltä itseltään. Sairaalasosiaalityötä tekevänä jäin miettimään, miksi esittelen itseni vakavimmin sairaiden luona luontevammin sosiaalihoitajana kuin sosiaalityöntekijänä.

Olen Päivi Petreliuksen kanssa samaa mieltä, että sukupuoli on palautettava ammatilliseen ja akateemiseen keskustelukulkuun sosiaalityössä. Kenties sukupuolen tunnistamisen ja tunnustamisen kautta voi taluttaa toistensa luo kaksi ruumiillisesti kulutettua sisarta, diakonian ja sosiaalityön.

Ulla Maija Kauppinen-Perttula
maijanilo@suomi24.fi

Diakonian tutkimus 1/2005 kirjoittajat

Jukka-Pekka Fabrin
Lehtori
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
jukka-pekka.fabrin@piramk.fi

Kai Henttonen
Lehtori
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Järvenpään yksikkö
kai.henttonen@diak.fi

Ilkka Huhta
Lehtori, dosentti
Joensuun yliopisto
ilkka.huhta@joensuu.fi

Helena Kotisalo
Lehtori
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäen yksikkö
helena.kotisalo@diak.fi

Kari Latvus
Yliopettaja, dosentti
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Järvenpään yksikkö
kari.latvus@diak.fi

Jorma Niemelä
Rehtori, dosentti
Diakonia-ammattikorkeakoulu
jorma.niemela@diak.fi

Ulla Maija Kauppinen-Perttula
Sosiaalityöntekijä, YTT
maijanilo@suomi24.fi

Kati Turtiainen
Johtaja, YTM
Jyväskylän kaupungin maahanmuutta-
japalvelut
kati.turtiainen@jkl.fi

Ohjeita kirjoittajille

Diakonian tutkimus ottaa vastaan artikkeleita ja erilaisia diakonian tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Toimitukselle voi lähettää myös uutisia ja tiedotteita. Diakonian tutkimus ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään aineistoa, ei edes tilattua. Julkaistuista kirjoituksista ei makseta tekijänpalkkioita. Kirjoittajien tulee liittää mukaan toimitukselle seuraavat tiedot: nimi, oppiarvo, ammatti, työpaikka ja yhteystiedot.

Artikkelit ovat tutkimukseen perustuvia kirjoituksia. Toimitus pyytää niistä asiantuntija-arviot, joiden perusteella toimitus päättää tarvittavista korjauksista ja kirjoituksen julkaisemisesta. 30 000 merkkiä laajemmista teksteistä on neuvoteltava toimituksen kanssa erikseen. Artikkeleista tulee liittää mukaan noin 100 sanan mittaiset yhteenvedot.

Keskustelua ja kertomuksia on paikka esseille, katsauksille, hiljaisen tiedon ja uusien näköalojen ikkunoille.

Kirja-arvostelut arvioivat ja esittelevät uusia kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja. Mukaan liitetään kirja-arvostelun otsikko sekä kirjan/kirjojen osalta kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustannuspaikka, kustantaja, julkaisuvuosi sekä sivumäärä. Laajuus alle 8000 merkkiä sisältäen välilyönnit.

Ajankohtaiset koostuu lyhyistä uutisista, hanke- tai tutkimusesittelystä. Käytännölliset ohjeet Tekstit lähetetään sähköpostilla tai disketillä tallennettuna mieluiten rtf-muodossa.

Kirja-arvostelut lähetetään DT:n toimittajalle Raija Pyykölle, muut tekstit DT:n päätoimittajalle Kari Latvukselle. Tekstissä tulee välttää kaikkia muotoiluja kuten kursiviivaa tai lihavoitinta. Kaikki halutut erityiskorostukset ilmaistaan paperiversiossa, joka on hyvä liittää mukaan. Tekstin vasen laita on suora ilman sisennyksiä, teksti on tavuttamatta ja oikea laita tasaamaton. Kappaleet ilmaistaan rivinvaihdolla ja tyhjällä rivivälillä. Otsakkeet ovat omilla riveillään. Lähdeviitteet ovat sulkeissa tekstissä. Niissä mainitaan kirjoittajan nimi, julkaisuvuosi ja viittaus sivunumeroon (Hyväri 2001, 276). Alaviitteitä tulee käyttää vain erityisestä syystä. Kirjallisuus- ja lähdeluettelo kirjoitusten lopussa sisältää tiedot tekijän sukunimen, etunimen, teoksen nimen, kustannuspaikan, kustantajan sekä julkaisuvuoden.

Esimerkiksi:

Davey Andrew, *Urban Christianity and Global Order. Theological Resources for an Urban Future*. London: SPCK 2001.

Aikakauslehtiartikkeleista ilmoitetaan tekijän suku- ja etunimi, artikkelin nimi, aikakauslehden nimi, vuosikerta, julkaisuvuosi ja artikkelin sivunumerot.

Esimerkiksi:

Heikkilä Matti, *Lama, nälkä ja sosiaaliturvan väärinkäyttö*. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001), 545-551.